Historie gymnázia

1.

Heslo školy: Traditio Lampadis (předávej pochodeň)

Založeno roku 1867 jako nižší gymnázium. Spolu s olomouckým je nejstarší gymnáziem S *českým vyučovacím jazykem* na Moravě.

Roku 1868 bylo povýšeno na vyšší gymnázium. Dříve se vyučovalo v Měšťanské budově (Rooseveltova, tehdy Na Hradbách)

2.

Faksimile – Přesná kopie

V roce 1883 se začala stavět nynější budova. Vyučování v ní začalo 18. září 1884. pamětní listina zazděna pod pamětní desku a nalezena až při 120. výročí. Poté byla umístěna do muzea.

Dobře vybavena. Středisko vědy bylo až do první republiky v Brně zde. Neexistovala totiž univerzita.

Během 1. světové války se škola stala lazaretem, což způsobilo značné škody na vybavení. (JUC. Miloš Wurm – francouzské legie)

Roku 1936 bylo přistavěno 3. patro.

3.

Historie

Historie je věda, která se zabývá zkoumáním lidského vývoje, historických souvislostí a zákonitostí.

Herodotos

- Zakladatel historie
- 5 stol.
- Vše v rukou bohů
- Napsal: Historie Řecka

Thukydides

- Vše v rukou lidí!
- Spis: Peloponéské války

Historii dělíme z hlediska *všeobecného* a *dílčích témat.*

Na historii se díváme z různých hledisek:

- Politické
- Ekonomické
- Náboženské
- Kulturní
- Sportovní

Historický pramen

vše co nám pomáhá, tzn. Stojí při počátcích zkoumání

a) *Písemné* – kroniky, úřední listiny, osobní dopisy
b) Hmotné – zbraně, budovy, pracovní nástroje
c) Obrazové – nástěnné malby, rytiny, portréty
d) Tradované (ústní) – báje, pověsti, svědectví, vyprávění

Pomocné vědy historické

Metody

1. **Heuristická –** shromáždění pramenů
2. Historická **kritika** a **interpretace** pramenů
3. **Syntéza** – souhrn

Vědy

1. **Paleografie –** (paleos – starý, grafie – psát) – nejstarší písmo piktografické (= obrázkové)
2. **Epigrafika –** Krátké zápisy na náhrobcích
3. **Diplomatika –** Zajimá se o úřední listiny
4. **Kodekologie –** Zajímá se o Neúřední listiny
5. **Chronologie –** Časová posloupnost, kalendáře
6. **Metrologie –** Staré jednotky a míry, váhy
7. **Genezologie –** (genos – rod) – rodokmeny

8. **Heraldika –** Erby
9. **Sfragistika –** Pečeti
10. **Numizmatika –** platidla (elektron – slitina zlata a stříbra)
11. **Demografie –** Výskyt, stav obyvatelstva
12. **Filigrafie –** Mladá věda, vodoznaky

Periodizace dějin

Rozdělení historie do časových úseků (pásem)

Pravěk – Před 3–2,5 miliony let

Středověk

- Otroctví
- **Politika** – vztahy mezi státy
- Písmo
- **Filozofie**
- 476 – orientační letopočet

Středověk

- **Feudalismus** (feudum – půda)
- Stavovská společnost (stratifikace – rozdělení)
- Mladý, střední, vrcholný
- pomocné datum **1412, 1521**

Novověk

- **Kapitalismus –** kapitál
- buržoazní společnost – měšťani => podnikatelé

Pravěk

- Zkoumá jej *prehistorie + archeologie*
- Z antropoidních opic se oddělila část *Hominidae*
  - Na konci třetihor
  - Antropos = člověk (řecky), Homo = člověk (latinsky)
  - nazýváme jej *Antropogeneze*
  - **<u>Hominizace =</u>**trvá 14 milionů let (evoluce) – postupné změny
    - Zvětšení mozkovny => změna lebky
    - Postavení palce proti ostatním prstům
    - Napřímení => chůze po dvou => postavení očí (viděli více obzoru) => dvoj esovitě prohnutá páteř => šíje (krk)
    - Ubylo ochlupení a ocas
    - Změna stravy => změna čelisti a brady
    - Zkrácení předních končetin
  - Oblast východní Afriky („kolébka života“)
  - Čtvrtohory – glaciály (doby ledové) a interglaciály (doby meziledové)
- **<u>Hominidae (Antropogeneze)</u>**
  1. **Ramapithecus** – 14 až 12 milionu let., jméno dle indického prince.
  2. **Austrolopithecus** – 5 milionu let., jižní zalesnění afriky
  3. Homo …
     1. **H. Habilis** – čl. zručný; tlupy kvůli přežití; 3–1 milionů let; Afrika
     2. **H. Erectus** – čl. vzpřímený – 1 mil. až 250 000 let.
        - Pithecantropus – Afrika
        - Sinantropus – Čína
        - Člověk heidelberský – Evropa

3. **H. Sapiens** – 350 tis. až 40 000 let; slepá vývojová větev
    - čl. steinheimský – Evropa
    - čl. neandrtálský – Evropa
    - čl. palestinský
4. **H. Sapiens Sapiens**

- Omo, Oduwai – Etiopie
- Kopi Fora
- Hadar
- Nález Selam – tří roční tři miliony stará kostra Australopitéka

Periodizace pravěku

Dle materiálu na výrobu nástrojů

1. **Kamenná**
2. **Bronzová**
3. **Železná**

Dle typu hospodářství

1. **Přisvojovací** (lovci a sběrači)
2. **Výrobní hospodářství**

Doba kamenná

1. **Paleolit –** Starší doba kamenná
2. **Mezolit –** Střední doba kamenná
3. **Neolit –** Mladší doba kamenná
4. **Eneolit** (chalkolit) – Pozdní doba kamenná

Paleolit

3 – 2,5 miliónu let až 10 tis. Proběhl v pleistocénu (čtvrtohory)

a) **<u>Nejstarší</u>** (do 600 tis.)
    - Homo Habilis a Homo Erectus
    - Afrika, Stránská Skála
    - Jednoduché nástroje otloukáním a štípáním kamene
    - Tlupy

b) **<u>Starší</u>** (do 250 tis.)
    - Homo Erectus
    - Afrika, Francie, Čína, Německo, *Přezletice u Prahy*
    - Používání ohně (Vývoj vztahů a uvědomování si příbuzenských vztahů)
    - Sekáče, pěstní klíny, kostěné nástroje
    - Obydlí v jeskyních
    - Větší úlovky: Koně, Jeleni
    - Kanibalizmus

c) **<u>Střední</u>** (do 40 000)
    - Homo Sapiens
    - Afrika, Asie, Střední Evropa, Gánovce *u Popradu* (Travertinový výlitek lebky)
    - Morava (Šipka u Štramberka, Kůlna v Moravském Krasu)
    - Zdokonalení nástrojů => nože, škrabadla, *oštěp*
    - Náboženské představy, pohřeb (skrčený, bok, květy – hlinka, *lebky medvědů*)
    - Rozdělávání ohně!
    - Lov Mamutů
    - Dorozumívací schopnost
    - Kanibalizmus

d) **<u>Mladý</u>** (do 10 000)
    - Homo Sapiens Sapiens (vznikly všechny dnes známé rasy)
    - Artikulovaná řeč
    - Nejvyspělejší: okolí středozemního moře, zlatého půl měsíce (předního východu)
    - Pazourkové hroty => luk a šíp, drásadla

- Pohyb za zvěří (koně, bizoni, nosorožci)
- Kostěné jehlice, jehly => Oděvy z kůže
- Dokonalejší příbytky v jeskyních
- *Umělecká činnost* (nástěnné malby) – zřejmě náboženské obřady, jimiž si zajišťovali ulovení kresleného zvířete. Rytiny – Pekárna, plastiky z kostí a hlíny.
- Náboženské obřady (milodary – mohli by se mrtvým hodit)
- Dělba práce muži loví, ženy sbírají a starají se o tzv „domácí krb (oheň)“
- *„Venuše“* sošky (Dolní Věstonice – Karel Absolon)
    - ***Matriarchát*** (vláda žen)
    - Rodová společenství
    - Matka je ta nejmoudřejší
- **Naleziště**
    - Předmostí u Přerova
    - Pekárna
    - Pavlov – Moravany
    - Věstonice
    - Lascoux (Francie), Altamira (Španělsko)
    - Cro Magnon

Mezolit

Od 10 000 let a trval na různých územích různě dlouho, někde vůbec neproběhl!

Od 8000 let začíná *holocén* geologická současnost (čtvrtohory)

> Mezolit neproběhl v zemích s nejlepšími podmínkami => *Zlatý půlměsíc.* Nález první zemědělské vesnice *Nemtik* (Mezopotámie)

Lidé putují za zvířaty, nejčastěji podél vodních toků, provozují *rybolov* (kostěné harpuny, čluny z kmenů, sáně, lyže – spíš sněžnice)

Menší společenství, poprvé si ochočil domácí zvíře *kozu* a vzápětí *psa*, neustále se táhl za ním a dojídal zbytky.

Luky, šípy, harpuny, mikrolitická industrie

Neolit

Přední východ 10-9 tis.
Čína: 9 tis.
Balkán: 6 tis.
Střední Evropa: 5 tis. (4500 – 3200 př. n. l.)
Egypt: 5-4 tis.

Od přisvojovacího hospodářství se přešlo k výrobnímu. Tzv. *Neolitická revoluce,* pochopení jevů jako roční období aj.

Usedlý život, vždy dokud půda plodila. Tzv. *Cyklické stěhování*

První srubové chaty, vesnice, tam byla společná studna, pece...

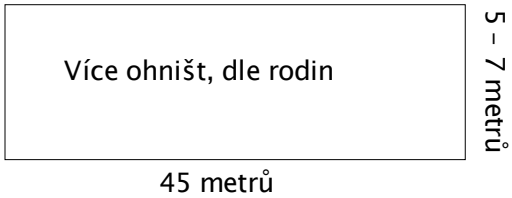

Výroba hliněné keramiky

- Uchování potravy
- Slouží ke sledování pohybu jednotlivých kultur
- Nejdříve v oblastí zlatého půlměsíce v 7. tisíciletí
- **<u>Volutová, Lineární</u>**

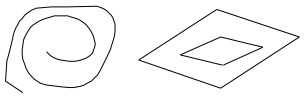

- **<u>Vypichovaná</u>**

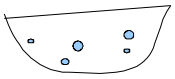

- **<u>Moravskoslezská malovaná</u>** – hladký povrch zdobený černou nebo červenou hlinkou
- Vaření a kvašení => uchování vitamínů na zimní období
- **<u>Naleziště</u>**
  - Bylany (u Kutné Hory)
  - Mohelnice (u Uherského Brodu)
  - Vedrovice (u Brna)

Stále období *matriarchátu*, ale více abstraktní (Matka Země) = > změna sošek (Venuší) do subtilnějších tvarů.

Mythologie – Přírodní jevy jsou polidšťovány do podob bohů. (Animizmus – oživování přírody)

Druhá dělba práce na pastevce a zemědělce.

Nástroje vytvářeli hlazením a vrtáním, což umožňovalo lehké a bytelnější upevnění násady. Oděvy se šily z kůže i *z tkaných látek* to dokazuje nález *přeslenu*, který se používal na zatížení jednotlivých vláken na tkalcovském stavu.

Eneolit = Chalkolit

Před 5200 až do 3500. Na českém území 3200 až 1900 př. n. l.

Vznik měst z větších vesnic => městské státy

Zpracování kovů (nejdříve zlato a stříbro, které jsou nejvíce vidět, později měď). Povětšinou zatím využívají pouze pro výrobu šperků, někdy zbraní! (Přetrvávají kamenné)

Vynález kola, právě na předním východě!

Rodová pohřebiště!

Rostoucí diferenciace majetkové sféry => sociální sféry (bohatší byli váženější)

Třetí dělba práce na řemeslo a obchod

Z matriarchátu se stává patriarchát (a to dříve pastevci jelikož oni musí chránit svá stáda).

V Evropě se objevují kultury

1. **Nálevková**

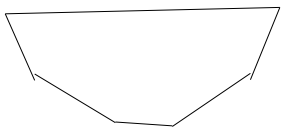

   - 4 tis. – velký rozsah od Ukrajiny až po jižní Skandinávii
   - Z mědí tehdy pouze sekyrky a šperky
   - Megality – stavby z velkých kamenů
     - Dolmeny – pohřební komory; kultovní místo – Newdomen; Francie – Bretaň
     - Menhiry – Přírodní kalendáře, 3000 pohromadě u *Carracu,* u nás Makotřasy u Kladna
     - Kromlechy – kameny postavené do kruhu; Stonehenge
2. **Šňůrová**
   - Odněkud ze severu přichází „lid se sekeromlaty“ (usuzuje se díky hrobům – pohřby ve skrčené poloze).
   - Pohřby v mohylách
   - Vyznačovali se otlačeným provazem do hrdla nádoby
   - Výskyt v Severovýchodní Evropě a střední Evropě.

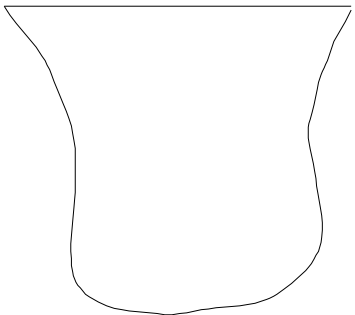

3. **Kultura zvoncových pohárů**
   - Pochází z Pyrenejského poloostrova, možná z Afriky. Přecházejí do

střední Evropy
- Rozšířil jej *krátkolebý lukostřelec* (usuzujeme dle nálezu hrotu šípu a nátepní destičky, ta bránila poranění zpětným rázem tětivy)

Doba bronzová

Bronz byla první slitina, kterou člověk dokázal vyrobit. Obsahuje 9/10 Mědi a 1/10 Cínu. Začal se vyrábět na konci 4. tisíciletí v oblasti Zlatého půlměsíce. Do Evropy se dostal na Balkán na konci 3. tisíciletí. Odlévání do kamenných kadlubů.

Dělíme na: Starý, Střední, Mladší

1. Starší (2300 – 1550)

- **Kultura únětická** – stále matriarchát
  - naleziště Únětice u Prahy
  - Navazuje na zvoncovou a šňůrovou kulturu
  - Ekonomicky nejvyspělejší v Evropě
  - Byla velmi rozšířená !
    - Sever: Jižní Polsko
    - Jih: Dunaj
    - Východ: Východní Slovensko
    - Západ: Střední Německo
  - Větší majetkové => sociální rozdíly. Soudí se tak dle vybavení hrobů
  - Vznik opevněných osad (Slánská hora)
  - Zemědělci – zásobnice na obilí
  - Odpadní jámy => lovili koně, losy, hovězí dobytek, žabí kosti, ovce
  - U nás se těžil Cín (Cínovec :)) Měď se musela dovážet ze ZáAlpí. Taky se u nás těžilo zlato rýžováním na Otavě. (veliké haldy)
  - Z bronzu se vyráběli Zbraně, srpy, sekyrky, kopí, ozdobné jehlice, náramky (C), náhrdelníky
  - Z kamene a kostí se pořád vyrábí nástroje.
  - Pohřbívané svazovali do skrčené polohy.
  - Únětický koflík – typická keramika s nízkým ouškem

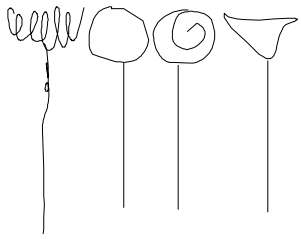

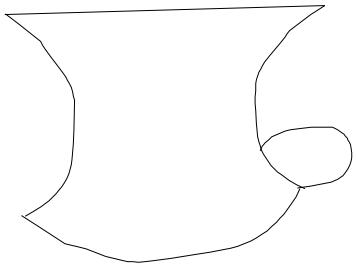

2. Střední (1550 – 1200)

- **Kultura mohylová**
  - Přichází z jihu
  - Přinášejí pastevectví => *patriarchát*
  - Meče, kopí, břitvy, pinzety – z bronzu

3. Mladší (1200 – 750)

- **Lid popelnicových polí**
  - Mrtvé zpopelňovali a dávali do popelnic
  - Nálezy hřiven (větší C – polotovary, obchodování)
- **Kultura lužická**
  - Ze severu -> zasahuje severní území naší republiky.
  - Opevněná hradiště, palisády
  - Zoomorfní keramika (tvary zvířat)
- **Kultura knovízská**
  - Baňatá keramika – cedník
- **Milavečská kultura**
  - Tepaný bronz => nádoby => kotlík s kolečky (ty ovšem nefungovaly)
- **Velatická kultura**

- Blučina, Podolí

Doba železná

Datovaná od 2 tis. př. n. l. Díky zpracování železa se *zrychlil* vývoj (díky radlicím, hákum dokázali obdělávat více půdy; vojenství).

Díky vojenství bylo potřeba více bojovníků. Což utužovalo *patriarchát*.

Malá Asie naleziště rud. Skytové, Řekové, Etruskové. Skytové, pastevci, zezakavkazu přešli na Balkán, usídlili se kolem Černého moře. Naučily Řeky používat železo. (1.tis. př. n. l. běžně pak v 8.)

Starší doba železná – Hallstatt => Hallstatská

750 – 400

Hallstatt u Salzburku – těžba soli, což byl tehdy významný artikl.

Etnik bylo mnoho => vznikaly velké rozdíly.

Keltové (Galové)

JZ Německo, Francie

Zřejmý původ u mezi prameny Dunaje a Rýnu

Illyrové

Balkán na východ od Alp, dnešní jugoslávie.

Velká majetková rozdílnost – pohřby náčelníku (často na vozech se zbraněmi a šperky)

Prevažovali kulty vesmírných těles (například Slunce, Měsíce)

Horákovská kultura

(subkultura)

Býčí skála:

1. Bronzová soška býčka
2. Malba
3. Pohřeb velmože na čtyřkolém voze
4. Kovářská dílna s vybavením a výrobky

Mladší doba železná – La Téne => [laténská]

La Téne – naleziště

Keltové postupují od pramenů Rýna a Dunaje a osidlují Francii a Střední Evropu.

r. 378 – keltové napadli řím, neúspěšné, osidlují předalpskou gálii (pádská nížina)

r. 270 – napadají Řecko. U nás Bojové, Valkové. Bójové => Bojohémum => Bohemia

Keltská kultura byla značně ovlivňována.

Vynikajicí řemeslníci, zemědělci (díky železným radlicím, srpům, hákům)

Rotační mlýnek na obilí – poprvé na našem území (Keltové)

V 1. století př. n. l. začaly vznikat opevněná sídla (předstupně měst) **oppida** (oppidum gallicum). Ekonomická, politická, náboženská centra. Na našem území jich bylo několik:

- Závist u Prahy (180 ha)
- Stradonice u Berouna
- Hrazany (na jih od Závisti)
- Nevězice
- Třísov – Šumava
- Hostýn – blízko jantarové stezky
- Staré hradisko – Prostějov
- Manching – Německo rozloha 380 ha

Razily peníze, stříbrné, zlaté. Napodobovali římské platidla. Nazývaly se s*tatéry – duhovky*.

Vynikající tavení železa a kovů v *Nízkých pecích*. Ze železa vyráběli nástroje pro *zemědělství* a *řemeslníky (dláta, nůžky)*. Šperky (náramky, spony – figurální, dobře slouží pro datování), většinou emailované (sklovitá hmota)

Výroba keramiky na *hrnčířském kruhu*. => *Keltské amfory* (úzké)

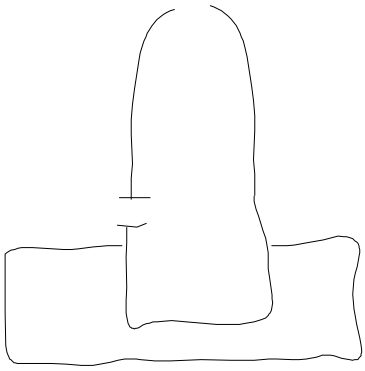

Keltské hlavy – tesané z kamene (Opuková hlava nebo Netvor z Noves)

Keltové mají komplikované **náboženství**.

- Druidové
- Uctivá přírodní síly
- Posvátné háje, prameny, stromy – někdy je obehnávaly hradbami, příkopy => jen druidové
- Zřejmě měli i písmo, ale v tom případě bylo tajné (pouze pro druidy)

Zánik

- Největší rozkvět opid kolem roku 50 př. n. l.
- Rychlý pád <= Ze severu přichází Germáni, z jihu Římané
- Keltové se nedokáží sjednotit a to především, že v hospodářské rovině si konkurují.
- Na naše území přichází Markomani, Kvádové
- Keltové se poté stali závislými na Germánech (asimilace)
-

Doba římská

Na našem území 0 – 400 let

Římská hranice na Dunaji. Ze severu Germáni, ti jsou zaostalejší, časté střety. (Markomanské války).

Germáni přišly ze severu (oblast kolem severního moře), kvůli zhoršení klimatických podmínek. Pěstovali polokočovný život (1 rok). Na českém území poklesla úroveň řemeslné výroby. Zabývali se zemědělstvím a pastevectvím. Keltové buď odešli, nebo se podrobili. Dlouhé meče (Keltové měli krátké) – časté. výpravy do říše Římské (úlovky – pohřvby náčelníků). Nádoby se přestali vyrábět na hrnčířském kruhu. Ještě více rostoucí diferenciace majetkových sfér. V hrobech bohatších byli i drobné luxusní předměty z římské říše.

Drobné Germánské kmeny se spojovali do v kmenové svazy. Ty válčily mezi sebou a útoČily na římské provincie (kvůli bohatství) Kmeny:

- Almani
- Gótové – Visigóti. Ostrogóti
- Burgundové
- Vandalové
- Langobardi

1. a 2. století – Římané se úspěšně bránily

3. století – výpady Germánů

4. století – 375 – stěhování národů – díky Hunům

5. století – zakládali na území Římské říše království

Časté nálezy: Římská olejová lampa, římská bronzová ozdoba na nádoby, římská cihla s číslem legie (nekdy s vytlačeným sandál legií)

Říše Římská má velký dosah (obchodní cesty) a ovlivňuje území za svou hranicí.

Po Markomanských válkách stavěli římané předsunuté pozice v barbaricu (barbaricum).

Skythové – kočovné kmeny íránského původu (dnešní Ukrajina, Rusko). V oblasti okolo Černého moře vytvořily silný kmenový svaz (východní evropa Skythie). Značná vojenská síla (pronikly Karpaty, Sedmihradnsko) později poraženi Thráky

Thrákové – dnešní území Bulharska, Rumunska. Dle řeků Barbaři. Ale měli velmi dobré šperky atd. Jedna z nejvlivnějších civilizaci

Starověk

Poprvé se objevují státy, poprvé rozvoj lidského poznání => rozvoj činnosti intelektuální (politická, umění, náboženské)

Trval různě. 476 (zánik západořímské říše)

Vzniká na předním východě 4-5 tisíciletí.

Důvody pro vznik státu:

- Vojenská funkce – ochrana majetku
- Hospodářská funkce – velké hospodářské stavby, správa obilí atd.
- Politická funkce (řešení vzahů mezi zeměmi)
- Náboženská funkce
- Kulturní funkce

Centra vznikala na výhodných místech například na tocích řek a na náhorních plošinách.

Vznikly dvě skupiny jazyků

Semito-hamitské jazyky

a) **Východní**
   - Akkadština
   - Babylonština
   - Asyrština

b) **Západní**
   - Aramejština
   - Hebrejština
   - Féničtina
   - Egpytština (pouze hamitský jazyk)
   - Arabština

Indoevropské jazyky

a) **V malé Asii**
   - Chetičtina
   - Frýzština
   - Lýdština

b) **Perské a Indické**

c) **Evropa**
   - Řečtina
   - Italické j.
   - Keltské j.

V dnešní Mezopotámii se lidé objevují v 6. tis. př. n. l. a to na náhorní plošině. Na přelomu 6./5. tis. přecházejí mezi řeky Eufrat a Tigris. (Výnosná naplavená půda, ale pravidelné jarní záplavy)

V 5. tisíciletí roste majetková diferenciace vesnic => vznik hrazených vesnic.

Ve 4. tisíciletí se z hrazených vesnic stávají hrazená města (neustále mezi sebou válčí), ale vždy to „odnesli“ vesnice ležící mimo. => Dávky za možnost ukrytí se a ochranu.

Vznikají městské státy. To je hrazené město + přilehlé okolí a vesnice (které platí za ochranu). Objevují se až na konci 4. tisíciletí.

Nejstarší městský stát založily *Sumerové* (3000-2350 př. n. l.). Psali již dříve, ale od roku 3700 př. n. l. začali používát piktografické písmo (1 znak = celý pojem). Proto nevíme jaký měli jazyk a odkud se vzali. Kolem roku 2600 písmo značně zjednodušily => ekonomické údaje, politika, mýty, legendy (o Gilgamešovi)

Řízení státu (kdy sklízet atd.) vykonávali kněží. Vše šlo do společné sýpky v chrámu. Kněz poté určil příděly. Teokracie – vláda kněží. (Velká armáda = pár stovek mužů)

Sumerká města: Ur, Uruk, Lagaš, Kiš, Eridu, Nippur, Umma. Mezi nimi panovali války. Proto postupně rostl význam náčelníka. Ten postupně přebral knězi vládu (stal se zároveň veleknězem). Despocie – panovník není ničím omezován. => klesl význam lidových shromáždění. Tvorba zákonů „od Boha“.

Společenské vrsty:

1. Kněží a úředníci
2. Zemědělci, pastevci, obchodníci, řemeslníci
3. Otroci – ale bylo jich málo a měli právo vlastnit majetek. Většinou uplatnění jako sluhové.

Říše zanikla kolem roku 2400 př. n. l. ze severu přišli Akkadové (nájezdníci) zmocnily se měst Uruk a Kiš a postupně tak ovládli všechny ostatní => vytvořily *první centralizovaný* stát *Akkadskou říši (2300 – 2198 př. n. l.)*

Sargoz – v překladu Pravý Král – spíše ale titul
Kiš bylo přejmenováno na Akkad
V době nějvětšího rozkvětu šahalo až ke středozemnímu moři.

Často napadáni ze SV a SZ, postupně se rozpadá. Toho využívají sumerové a opět se zmocňují svých měst => sumerská renesance – velký kulturní rozkvět.

Starobabylonská říše

1900 – 1600 př. n. l.

Zánik Akkadské říše umožnil (viz výše) umožnil ve 22. století př. n. l. sumerskou renesanci

- Rozkvět měst (států) především Ur, Kiš, Lagaš
- Postup „dále“ – vznik nejstaršího zákoníku – Král Urnamu – města Ur. Na hliněných destičkách trojhranným rákosovým pisátkem (proto klínové písmo). Téměř celý zničen, proto se o něm většinou nemluví!
- „Nové stavby“ – zikkuraty – stupňovité stavby (neduté), navrchu chrám nebo palác
- Nejstaří Epos o Gilgamešovi – často přepisován, existuje díky tomu spousta zápisů
- Stéla, kamenné „náhrobky“, zaobleného tvaru. Nahoře mají Reliéf, dole pak nápis nebo text. (Výpovědi o válkách, atd)

Na říši koncem 21. stol. (2001) útočily *Elamité* (kteří vytvořily silný stát), dobyli Ur, ostatní města pak zanikla.

Přelom 3. a 2. tisíciletí osidlují ji Amorité (Semité) – původně kočovníci, ovládli města, poté následovali války mezi městy. Pak se sjednotily

Sjednotil je král *Chamurabi (pi),* ovládl také celou střední Mezopotámii a Asýrii

- Dobrý vládce
- Rozdělil zemi na spravní celky (okresy), tu ovládala jím stanovená správa
- Nechal sepsat zákoník na stélu (diky tomu se dochovala), na reliéfu je stojící Chamurabi, ten sedící Bůh.
- Právo odvety (oko za oko, zub za zub)
- Dělí obyvatelstvo na
    1. Plnoprávní občané
    2. Svobodný (ale závislý, například rolníci, vojáci, řemeslnici) – nevolníci
    3. Služebníci – otroci (vetší práva, například na majetek)

Náboženství více bohů

- Šamaš – bůh Slunce
- Marduk (Jupiter) – bůh Války
- Ištar (Venuše)
- Sín – bůh Měsíce

1594 – pořažena chetity, oslabena, toho využily Kassité (ze severu) – Ovládli Babylonskou říši, ovšem ji nezničily, převzali vědu, kulturu atd.

Středobabylonská říše

15 – 14 stol. – největší rozkvět

Rozpad díky ostatním státům.

Novobabylonská říše

Obnovena v roce 626. Konec v roce 339 př.n. l. Králem chaldejského původu – *Nabopalasar*

Vyhnali Asyřany

Největší rozkvět za vlády *Nabukadnesara II* (605–562)

- Rozšířil Babylonskou říši přes celou Mezopotámii a Palestinu (včetně Sýrie)
- Bojoval s Jeruzalémem (587). Téměř roční obléhání => rozbořil chrám => Babylonské zajetí (Židé odvlečeni do Babylonu až 534)
- Obrovský rozkvět Babylonu, typické modré cihly s reliéfem lva (např. Ištařina Brána)
- Nový Královský palác – Zikkurat s visutými zahradami (semiraditiny zahrady).

Asyřané

Střední tok řeky Tigris

Převážně pastevectví: ovce

Staroasyrská říše

Možná o něco starší než Babylonská říše.

První rozkvět už v 19. – polovině 18. století

Hlavní město Aššur

Obchodní cesty Malá Asie (naleziště,zlata,stříbra,měďi, cínu, železa) <-> Jižní Mezopotámie => zprostředkování obchodu (oni nakoupí a pak prodají)

Vinikající tkalci => prodej látek

Ovládl ji *Chamurabi*, později soupeřily s chechity a churity (stát Mittanni)

Nový rozkvět po porážce Churitů (ze strany Chechitů) v roce 650.

Středoasyrská říše

Vznikla v polovině 14. století

Zahájila výboje téměr hned po svém vzniku (13.století), oslabena až po dalších útocích nepřátel

Tiglatpilesar I (12./11.) – silná říše => expanzivní politika (dobyli babylon 1235)

Novoasyrská říše

911 – 612 př. n. l. Vznikla za oslabení ostatních států

Nejvetší územní rozmach

Od 10 století pokračují v expanzivní politice, byli úspěšní (poráželi okolní státy)

Usilovali o kontrolu obchodních cest

Zlepšování armády => profesionální armáda (8. století) – vojáci pravidelně placeni a vycvičeni. Převážně pěchota (kopí, luky, praky), přeprava vojenského materiálu na válečných vozech. Měli i jízdu, ale ta byla málo významná. První krok – ovládnutí sýrie.

Aššarhadon

- Nejrozsáhlejší říše od Západního Íránu, část Médie, přes východ Malé Asie, Egypt, Oblast Palestiny, Sýrii.

Aššurbanipal

- Ještě slavnější než Aššarhadon i přestože, že stratil Egypt.
- Bránil se úspěšně před Skythy ze severu.
- Nové hlavní město – severněji od řeky Tigris – *Ninive*
  - Plán => pravidelné ulice
  - Palác vyzdoben reliéfy zachycující většinou Aššurbanipala – boj se lvy (králem zvířat) => i králem zvířat
  - Rozsáhlá knihovna až na 22. tisíc hliněných tabulek
    - Různý obsah, například modlitby, ódy, hymny
    - Přepsané památky: Epos o Gilgamešovi
    - Odborné spisy: o zpracování kovů, výběru daní
- Po jeho smrti se spojili Babyloňané a Médové a v roce 614 dobyli Aššur a 612 zničili Ninive. (nenašel se dostatečně dobrý vládce)

Další

Postavení vládců mezop. států

Vláda panovníka – neomezen absolutně ničím => Despotická vláda

Nejvyšší moc zákonodárná, soudní, vojenská

Byli zároveň kněžími => náboženská autorita

Komplex nároku na světovládu => krutost vůdči nepřátelům

- Zabíjení
- Deportacem, například jako pracovní síly
- Někdy mohli nechat místního vládce u moci, ten však musel odevzdávat vysoké příspěvky, v Novoasyrské říši už se toto nestávalo

Časté operace ve jménu Boha

Královské silnice = rychlé spojení se správními oblastmi.

Obyvatelé mezopotámských států

Rozdělení na tři vrstvy (viz výše)

Většina obyvatel byla nějak závislá na panovníkovi či chrámu. Většina takových to obyvatel pracovala v zemědělství, ale nacházeli se zde i řemeslníci, obchodníci i nižší úředníci.

Závislé obyvatelstvo podléhalo vojenské službě a *muselo stavět královské stavby*.

Otroci a služebníci většinou obdělávali svěřenou půdu a vlastnily majetek a platily daně

Zemědelství

Většina obyvatel

Vysoké výnosy díky umělému zavlažování. Znali také orbu pluhem

Pěstovali ječmen pšenici a špaldu (druh pšenice).

Sadařství, zahradnictví. Díky pastvinám chovali ovce, kozy a v menší míře i vepřů a hovězího dobytka.

Většina pozemků patřila králi, ten mohl obdarovat vojáky nebo úředníky. Rozléhlé polnosti vlastnily i chrámy, ty byli ovšem kontrolovány ze strany úředníků. Ovšem některé půdy se pronajímali, nebo byli drženy soukromě. To ovšem vyžadovalo odvádění daní a udržování zavlažovacího zařízení.

Občiny – příbuzné rodiny.(doloženo spravování půdy)

Řemesla a obchod

Většinu výrobku si vyráběli zemědelci sami, ovšem některé si museli nechat vyrobit u specializovaných řemeslníků.

Výměna výrobků na místních tržištích.

Řemeslníci pracovali většinou pro potřeby paláců a chrámů, jejich výrobky putovali do jiných zemí na výměnu za nezbytné suroviny.

Životně důležitá obchod s kovy (pro zbraně) – obchodníci, kteří zprostředkovávali obchody, získávali často nějaká privilegia.

Vyspělé hrnířství. Díky nedostatku kamene a dřeva se dělali i cihly.

Rákos – rohože, košíky, ošatky

Zpravoání kovů – měď, cín, stříbro, zlato, později i železo

Malý drobný místní ochod, především vlivem přídělového systému.

Hodnota vyměnovaného zboží se vyjadřovala nejdříve v obilí a později v kovech (stříbro) – nemělo charakter mincí. Bankéři – v 1. tisíciletí

Klínové písmo

Velké množství památek => velká informovanost.

Destičky byli sušeny na slunci nebo dokonce vypalovány. (výzkumem se zabývají orientalisté)

Od přelomu 4 a 3 tisiciletí. Tehdy obrázkové písmo, později zjednodušené na klínové (trojhrané rákosové pisátko => tvar klínu). Dříve měli znaky význam pojmů a předmětů, kolem roku 2700 i význam slabičný, avšak podrželi si podrželi i systém významu slovního. => Složitý systém => dlouhá příprava ve školách (= dům destiček), krom toho zpěv, hudba, základy matematiky a geometrie. Ovšem znalost písma měla pouze úzká vrstva (kněží, písaři). Rozšířilo se z Babylonie a Asýrie do Sýrie, Malé Asie, Elamu, Persie.

Rozsáhlé knihovny například v Ninive. (zásadní význam pro poznání jejich náboženství)

Náboženství

Zlé rozmary => spoustá démonů (například Lamaštu ohrožoval život rodiček a novorozeňat, Pazuzu ztělesňoval jižní vítr, atd.)

Oblíbeno věštění budoucnosti(bohové mohou dávat znamení), věštilo se například z úkazů na obloze, chování zvířat nebo z jejich vnitřností, výklad snů.

Předvídání pohybu hvězd bylo velmi propracované (Chaldejští věštci byli později uznávaní i v antickém svéte)

Nespočet bohů (=polyteismus)

- Nejvyšší bůh An
- Jeho Syn Enlil – bůh ovzduší, hlavní chrám v Nippuru
- Enki – znamená pán země (uctíván v Eridu – podle Sumerů to bylo nejstarší město na světe) – především bůh moudrosti.
- Nichursag – matka
- Ištar – bohyně lásky a plodnosti
- Sín – bůh měsíce
- Šamaš – bůh Slunce – nejvyšší božský soudce

Někteří bohové nabyli vlivu, díky vzestupu měst, ve kterých byli ucíváni.(Marduk, Aššur)

Literatura a věda

Mýty a legendy o bozích.

Vrcholné dílo Epos o Gilgamešovi (úplná je až akkadská verze)

Hymny na počest bohů

Básnické skladby inspirované dobovými událostmi – Nářek nad zkázou města Uru

Básně

Objevy v matematice i astronomii souvisí s potřebami stavitelství a zeměměřičství. Den se dělil na 12 dvojhodin. Počítalo se v desítkové a šedesátkové soustavě, byly známy zlomky, odmocniny (druhé třetí) a jiné základy algebry. Dokázali předpovědět zatmění Slunce a Měsíce (díky pozorování).

Zřejmě znali „pythagorovu větu“ jen ji Pythagoras po svém návratu více proslavil.

Kalendář lunární – 4 týdny po 7 dnech.

V lékařství se objevovaly i složité chirurgické zákroky a dokázali správně určit i některé kožní a interní choroby. (léčení samozřejmě i náboženskými praktikami)

Architektura

Domy chudších z rákosu a hlíny => většinou se nedochovali.

U bohatších domů se jedním vchodem vcházelo do dvora, odkud se vstupovalo do jednotlivých místností. Dveře většinou složily jako zdroj osvětlení, (až na vyjímky neměli okna)

Města měla pravidelné sítě silnic. Obehnáné hradbami. Honosné chrámy a paláce.

Pro chrámy byl typický trojlodní půdorys, v prostřední lodi se nacházela kultovní socha + oltář. Pilíře zdobeny mozaikami (kužely zasazené do hluboké omítky) většinou geometrických útvarů. Zakládali se tak aby všechny 4 rohy mířily na všechny světové strany. Stávali na vysokých terasách. => monumentální stavby

Zikkuraty měli náročné stavby,prokládání rákosem a asfaltem. Známe přes 30 zbytků staveb. Nejvyšší postaven za vlády Nabukadnezara II výška 90 metrů.

Mari = město

Od poloviny 3. tisíciletí začínají chrámům konkurovat paláce!

Prostředky získané z dálkového obchodu byly používány na nákladnou výstavbu.

Palácové kompexy, velké nádvoří obklopené reprezentativními místnostmi, obytnými prostorami (koupelny s kamenými vanami atd.), skladiště i dílny. Sloužily i ke správním a hospodářským činnostem. Měl i archiv.

Velicí stavitelé jsou asyrší králové, například Dúr-Šarrukénu (nedostavěný)– Sargon II konec 8. století nebo Aššurbanipalův v Ninive.

Babylón

Za vlády Nabukadnezara II – tomu sloužily celkem tři paláce, dva ve městě a jedno letní sídlo.

Mohutný zikkurat boha Marduka – babylonská věž – ta se zřítila, další desítky chrámů.

Dva pásy mohutných hradeb – Ištařina brána – mohutně zdobená, od ní cesta ke chrámu Marduka. Bran bylo celkem 9.

Visuté zahrada – poblíž Ištařiné brány.

Sochařství a umění

Používali kámen, hlínu i kovy.

Vyspělé portrétní umění (Král Gudey v Lagaš)

Sochy. Zachycovali někdy i zvířata nebo prosté lidi. Většinou drobné plastiky z hlíny. Kámen byl vzácný.

Velká reliéfní výzdoba paláců novoasyrských králů (králové příjmají hold poražených nepřátel)

Historické nápisy tesané do kamene.

Drobné umění: propracované pečetní válečky

Šperky ze zlata, slonoviny, perel či perleti.

Ozdoby struných hudebních nástrojů – podoby zvířecích hlav.

Glazované reliéfní cihly.

Starověký Egypt

Největší vliv přírodních podmínek, díky povodí řeky Nil (nilská delta) => půda pravidelně zaplavována => úrodná půda, mokřiny (a bažiny)

Změna podnebí (oteplení) v půlce 3. tisíciletí => Kolem Nilu je úrodný (a obyvatelný) pouze pás 20 km. Dále jen pouště => vznik oáz (samozřejmě na příhodných místech), například Fajjúm.

Naleziště kovů a kamení, ale nedostatek dřeva (jeho dovoz především z Mezopotámie)

Hamtiská kultura

Sdružování osad kvůli výrobě systémů pro udržení nebo naopak proti zadržení vláhy/vody. Nevznikaly městské státy, ale rovnou celky ==> Dolní Egypt při deltě Nilu => zemědelství. A Horní Egypt při dolním toku => pastevectví.

Od 5. tisíciletí nazýváme dobu předynastické období (nevíme jaká panovala vláda). V polovině 4. tisíciletí nastává veliký rozvoj řemesel, například hrnčíství. Obchod s Mezopotámií a Palestinou. Vznik měst.

Boje mezi státy. Kolewm roku 3100 vládce horního egypta (farao Meni) porazil Dolní Egypt a sjednotil jej. Poté postavil hlavní město Mennofer – Memfis.

3100 – 2650 – ranědynastické období (první dvě vládnoucí dynastie)

Stará říše

2650 – 2181 př. n. l.

Doba vlády 3. až 6. dynastie.

Uzemí bylo vymezeno prvními peřejemi (katarakt) na Nilu.

Na jih byla Numíbie (černí obyvatelé) => válečné výpravy pro kořist a otroky, dobyli také kus Sinajského poloostrova.

Obchod s Fénícií (dnešní Libanon) se dřevem.

Rozději na kraje – *nómy* (38 pak 42), nejdříve byli správci dosazování, později se již dědí.

Faraon – despotická vláda, věřilo se, že jsou syny bohů a po smrti se stávají Bohem.

Vezír – zastupoval panovníka, spravoval pokladnu, soudce, po panovníkovy nejvyšší vůdce armády.

Úředníci – ostupňováno, školení (existovaly školy, zvlášt písaři, stavitelé atd.)

Privilegovaná vrstva: faraon a jeho rodina, kněžstvo, vyšší úředníci, velitelé armády

Svobodní: řemeslníci, obchodníci, nižší úřednící

Poslední vrstva: rolníci, otroci

Velké stavby

První 2 dynastie pohřbeny v mastabách. Ve staré říši pyramidy (komplexy).

Pyramida v Sakkaře – Džoser (Zoser) – stupňovitá, vysoká 60 metrů, menší pyramidy kolem, známe jméno stavitele

Pyramidy v Gíze – několik pyramid. Největší Cheopsova (chufevoa) na ploše 5 ha, základna 230 x 230 metrů, výška 146 metrů.

Sfinga – nechal ji postavit syn Chepsa Chufré (Rachev), tvar člověka a lva, hlídá klid v údolí chrámu. V 19. století značně poničena.

Pyramidy měli hladký plášť, zachoval se však jen u jedné.

Vláda faraonů slábne. Vládci krajů získávají příliš moci a odmítají poslouchat. => Boje mezi sebou => hospodářská krize. Roku 2181 se říše rozpadá.

První přechodné období

Chudina vytváří nepokoje, nespokojenost, hladomor.

Střední říše

Od roku 2040–1786 př. n. l.

Vládce města Véset (Thébai) Mentuhotep II (zakladatel 11.dynastie) sjednotil říši zpět. Zpočátku 11. dynastie je hlavním městem Véset.

Od 12. dynastie nové hlavní město Iktavej, poblíž oázy Fajjům obilnice Egypta.

Egypt obchoduje s Krétou a Kyprem.

Správcům krajů odebráno dědičné právo (pouze úředníci)

Výboje => hranice až za druhý Katarakt (část Nubie) a celý Sinajský poloostrov.

Kněžstvo získává nebezpečně moc moci, zvyšuje svoji pozici.

Přes 2000 bohů, hlavní je bůh slunce Ra – Amón – viditelná podoba boha Ra s beraní hlavou.

Chrámy byli komplexy, sýpky atd.

Rozkvět přerušen v 18. století. Do Egypta vpadli Hyksósové (z Arabského poloostrovu), nejdříve ovládli Sinaj pak celý Egypt.

Druhé přechodné období

O Hyksósech nevíme mnoho. Bojovali na vozech taženými koňmi. Egypťané měli pouze pěšáky. Nejdříve dobyli Nilskou deltu, poté horní Egypt.

Trvání asi 150 let. 1786 – 1560 př. n. l.

Nová říše

1560 – 1080 př. n. l.

Hyksósy porazil vládce Vésetu a poté zakladatel 18. dynastie. Ahmose I.

Vláda 18. až 20. dynastie.

Největší rozsah v 15. století, hranice na jihu až za 4 katarakt. Za vlády Thutmose III a Amenhotepa II na severu až za řeku Eufrat (Palestina, Fénície, kousek sýrie)

Dobrá kořist, dávky z území (vládce nechávali), chtěli se je podržet, proto často jsou sňatky typu Egytský faraon a Fénická princezna.

Kněží získávají (a drží) 1/3 půdy, díky tomu často ovlivňují vládu faraona (někdy je spíš faraon loutka)

Amenhotep IV

Ve 14. století Amenhotep IV řešil „vládu“ kněží => zavedl nový kult boha *Atóna* (slunečního kotouče) a přejmenoval se ne Achnatón (což znamená prospěšný Atónovy).

Postavil taky nové hlavni město Achetaton (Véset již nebyl tak vlivný).

Jeho manželka byla Nefertijti.

Po jeho smrti se tento trend nepodařilo udržet.

Tutanchamon

Slavný akorát svou nevykradenou hrobkou.

Nastoupil ve 13 nebo 14 letech => velký vliv kněží

Krátká vláda (jen 8 let) => nic významného

Návrat do Vésetu, nové město bylo zničeno (ale mnohé užitečné nálezy)

Časté střety s chetity na severu říše (vládci 19. a 20. dynastie – říkáme jim Ramessovci)

Ramesse II

Ve 13. století, mnoho válečných úspěchů, ale žádný významný.

1285 bitva u Kadeše (Egypt versuv Chetité) – oba panovníci tvrdili, že vyhráli. Vyvolala jednání, ta byla dovršena roku 1270 kdy vznikla 1. mírová smlouva (nejrozsáhlejší dokument napsaný ve starověku, byl napsán do detailů). Smlouva dovršena sňatkem eg. faraona a chetitské princezny.

Nový chrámový komplex v oblasti Asuánu (přemístěn kvůli stavbě přehrady) nastaven a paprsek zmního slunovratu.

Po něm nastoupili zase slabší panovníci => vláda kněžstva ve Vésetu.

Pohříbáví do skalních hrobek v údolí králů. Rozpad díky mořským státům

Pozdní Egypt

1080 – 332 n. l.

Neklidná doba, časté střídáni dynastií (vláda dynastií z Numíbie a libijské dynastie)

Ovládl ho Aššurhadon ve 7. století.

Saiská (Sajská) dynastie – 26.

150 let – další období rozkvětu

Důležité pro řeky, obchod, vojsko, studium archivů.

525 skončila svoboda, ovládli je Peršané, ty pak porazil Alexandr Makedonský.

Po jeho smrti v roce 332 vládla řecká dynastie Ptolemaiovců.

Ovládnut římany 30 př. n. l. až do roku 395 n. l.

Součást východořímské říše (Byzantské) až do 638 n. l.

Pak už Arabové 641.

Písmo

Počátky od druhé poloviny 4. tisíciletí (stejně jako u Sumerů), původně piktografické. Později

hyeroglyfické (až do 4. století) ale jen pro věci náboženského charakteru. Hyero = kněžstvo, glyf = vryp.

Zachovali se nám tak díky písmu spousty písemných památek.

Písmo rozluštil Champollion (francouz) v roce 1822

Psalo se na různý materiál, ale převážně na kámen, papyrus (z rostliny papyrus, listy přeloženy přes sebe, tlakem slepeny)

Původně význam slov, přemětů, odvozených činností. Později převládla fonetická stránka jazyka.

Na počátku Staré říše se vyvinulo heratické písmo (kněžské)

V 7. století př. n. l. se vyvinulo démotické písmo (lidové), nepoužívalo se pro náboženské texty. Některé znaky použity v koptštině (patřil k semito-hamitským jazykům).

Kultura

Váženi byli všichni kdo zvládali složité písmo a další nauky, napříkad matematiku. Z takovýchto lidí se stávali písaři, stavitelé, geometři, inženýři.

Dobré postavení měli i řemeslníci (řadili se k nim i umělci, malíři) a lékaři. Vyráběli vše od nábytku po zbraně.

Nejnižší vrstva byla nucena (zemědelci) pomáhat na státních stavbách. (v době záplav).

Přesný kalendář (12 měsíců po 30 dnech + 5 dní zasvěceným bohům), byli nuceni sledovat stav vody a přírodní koloběh.

První mince až v Pozdní době (museli vyplácet žold řeckým vojákům) => předtím směnný obchod.

Doprava na nilu (lodě ze dřeva, papyrusu).

Dříve více bohů (v každě oblastí jiné), postupem času se sjednotily. Věřili na posmrtný život (život je pouze předstupeň pro ten posmrtný). Po smrti soud (Osiris) => zodpovídání se ze skutků => buď rozsápána, nebo následoval věčný život. Do hrobů se přidávali spousty šperků. Mumifikace (vyňatí vnitřností, a jejich uložení do speciálních nádob, tělo napuštěno olejem, vysušeno, uloženo do rakve.

O složitém procesu se dozýváme z tzv. textů pyramidy.

Literatura téměř náboženského charakteru. (životopisy na stěnách hrobek). Knihy moudrých rad do života, protínající veškeré oblasti. Knihy mrtvých – jak obstát před soudem.

Většina architektury je spjata s úctou k mrtvým.

Mastaby – obdélníkový půdorys, původně lavice před domem, přístupné svislou šachntou.

Údolí králů a královen – oblíbené hrobky vytesané do skály, nová říše, spousta byla vyloupena.

Málo dochovaných obyčejných domů, sušené cihel. Obytná část, ložnice, malá kuchyně.

Monumentální sochy faraonů, sochařské portréty (Nefertiti). Byli schopni zobrazit perspektivu (vzácné kresby), ale lidská postava dle normy: hlava z profilu oko a tělo zepředu, nohy opět z profilu. I přes tuto normu dokázali zobrazit věrně různé rostliny atd.

Civilizace v Malé Asii

Spousta hor, téměr žádně řeky, náhorní plošiny => výrazně se liši od ostatních civilizací.

Anatólie byla úrodná náhorní plošina na Východě.

Velmi závislí na době dešťů => zachycování do nádrží => šetření, zavlažování.

Zdroj nerostných surovin (zlato, stříbro, měď) v míře pro obchodování (s Mezopotámí atd.)

Ve 2. tisíciletí naleziště železné rudy => metalurgie.

Již v roce 2500 se objevují velké sociální rozdíly (neexistují pisemné památky), usuzuje se tak díky nalezeným pokladům se zlatými šperky. První písemné zmínky se o nich objevují u Asyřanů a to především obchodní formy.

Nevíme odkud byli původní obyvatelé.

Na přelomu 3. a 2. tisíciletí přišli Chetité.

Starochetitská říše

1650 – 1450 př. n. l.

Silná říše.

Používali klínove písmo, to rozluštěno díky B. Hroznému (1915). Sice měli i hyeroglyfické, ale to bylo pouze pro náboženství.

Říše zaniká po sporech o vládu.

1594 př. n. l. dobývá Muršiliš I Babylon.

Novochetitská říše

1450 – 1200 př. n. l.

Říše opět vzkvétá, větší rozsah (í fénície, Sýrie)

Největší rozsah za Šupiluliumaše I a Muršiliše II.

Proti Egyptu bojoval Chattušiliš III, s Ramessem II uzavřeli mírovou smlouvu.

Zánik říše byl náhly, ale příliš dobře se neví proč (současně zaniká Egypt). Mořské národy (nic jiného se o nich neví)

O kultuře

Společnost:

- Panovník byl zároveň nejvyšším kněžím
- Nebyl despotickým vládce (ale v Novochechitské řiši uŽ ano)
- Shromáždění aristokracie (svobodných ?) panovník mohl být souzen, odvolán atd.

Chechitské královny:

- Když zemřel král, přebírala veškeré jeho pravomoci, funkce.

Obyvatelé:

- Zemědělci, Řemeslníci (svobodní, neplnoprávní)
- Otroci (málo)

Náboženství:

- Polyteistické
- Bůh bouře – nejuctívanějši.

Zákony => zákoníky:

- Není odstupňováno dle vrstev
- Není založeno na odplatě
- Mírnější

Památky:

- Reliéfy (Skalní chrám – spousta reliéfů)
- Významné centrum Chattušaš – královský palác
- Spousta předmětů ze zlata, mědi.

Frýžská říše

Původně kočovníci, postupují z Balkánu na přelomu 2. a 1. tisíciletí.

V 8. století vytvořily rychle vzkvétající stát.

Hlavní město Gordion – údajně tam byl uzel, který nešel rozvázat, ten který to dokázal, se měl stát králem celé světa. To dokázal Alexandr Makedonský (ten jej přesekl) => stal se pánem světa.

Král Midas – soudil spor řeckých bohů, pak ale neudržel tajemství => velké uši.

Zánik na počátku 8. století, Kimeritové ze severu

Lýdie

Západ Malé Asie

První říše vznikla až v 7. století př. n. l. po zániku Frýgů. Rychlý rozvoj, rozkvět až do 550 př. n. l. (v té době byli nejsilnější, ovládli celou Malou Asii)

Hlavní město Sard(e)is nebo také jiným názvem Sardy.

Ovládli pár řeckých měst založených na pobřeží Malé Asie. Což bylo řekům vhod, páč Lýdové byli technologicky velmi vyspělí.

Kroiscos (560 – 547 př. n. l) – chtěl rozšířit říši na východ, střetl se však s Perskou říší, radil se s Delphách (Pýtie – „překročíš li řeku, zničíš velkou říši“) on řeku překročil ale peršané jej porazili.

Oblast Íránu

Velice hornaté území, ale údolí s řekami => úrodná půda. Jméno Írán vzniklo díky Árijům.

Řídké osídlení (díky horám, pouštím), ve stepních oblastech chov dobytka, zemědělci stavěli závlahové systémy.

Naleziště rud => výborní metalurgové => krásné šperky.

Na přelomu 4. / 3. tisiciletí vznikl Elam.

Elam

Hlavní město Susa

Na konci poloviny 7. století byl ovládnut Asyřany.

Po roce 1500 př. n. l. sem odněkud ze zakavkazska prišly Árijové (indoevropské kmeny, médové, peršané)

Na konci 8. století vznikl stát Médie

Médie

Rozkvět od 7. století do první poloviny 6. století.

Velký rozsah až kousek Malé Asie.

Pomohli v roce 614 a 612 zničit Asyrskou říši.

Kyaxares – nejvýznamnější král,

snažil se co nejvíce připouta dobytá území k Médii (=> vzpoury) => vyplenily Ninive

Po jeho smrti peršané pod vedením *Kyrose II Velikého* přebírají jeho říši. (559 př. n. l.) => Zakladatel Persie.

Perská říše

Kambýses – pokračování expanze (Egypt, Lýbie – 525)

Dareios – (řecká podoba jména) Nejrozsáhlejší říše, snažil se dobýt řecko – neúspěšně. Největší říše starověku (až do Alexandra Velikého). Díky odváděným poplatkům z provincií měli spoustu zlata, stříbra...

Xerxes I (od 486) – Pako, poražen řeky, kvůli zlostné povaze zavražděn.

V 5. / 4. století říše postupně upadala (hádky o trůn). Toho využívá Alexandr Makedonský v roce 336 ji dobyl.

Kultura

Zakladatel říše Achoimenus (moc z rukou boží). Všichni následující králové od něj odvozovali svůj původ

Říše byla velmi rozsáhlá => rozdělení na správní jednotky *satrapy*. V nich vládli *satrapové* (což byli většinou peršané, ale v případě dobytých uzemí tam zůstávali místní vládci)

Satrapové mohli často zneužívát své pravomoce, zodpovídali za výběr daní, byli velitelé armády. Proto existovali úředníci, kteří tajně kontrolovali satrapy *„Oči a uši Královy“*

Pro rychlé doručování zpráv (kvůlii zprávě krajů i obyčejné poště) existují sítě silnic. Používali je poslové, obchodníci, amráda.

Nejvýznamnější je *Královská cesta* (Sardy – Susa – Persepolis – Pasargadai. Byla dlážděná, přepřahací stanice (výměna koní). Rychlý jezdec projel celou trasu za 6 dní, amráda pěšího vojska za 90 dní.

Spojení Rudého moře a Nilu pomocí kanálu, ten však byl zavát pískem.

Platidla z elektronu (slitina zlata a stříbra) – Drachmy.

Celkově vyspělá civilizace, měli spoustu naleziští vzácných prvků.

Centrum ve městě Pasargadai – hrobka Kyrose Velikého.

Suse – druhé hlavní město se zlatým královským pokladem.

Dareiros I založil nové hlavní město Persepolis – mnoho chrámů, královských paláců vyzdobené reliéfy. Boužel bylo zničeno Alexanderm Velikým.

Náboženství bylo polyteistické, typickým znakem bylo obětování chovaných zvířat.

Na přelomu 7. a 6. století se objevil nové myšlení, přinesl jej Zarathustra (řecky Zoroaster).

Kniha Avesta ta byla ale napsána až po jeho smrti.

Trvdil, že existují poze dva bozi, mi přispíváme k jejich vzájemnému bohu svými činy nebo myšlenkami.

Bůh dobra: Ahura Mazda

Bůh zla: Angro Mainyou

Ovlivnilo to i křesťanské myslitele.

Tak pravil Zaruthustra od filozofa Friedrich Nietzsche. Námět hudebního skladatele Richarda Strause

Po zhruba sto letech od svého vytvoření se stal hlavním náboženstvím Perské říše.

Civilizace v syrsko-palestinské oblasti

Nerosté bohatsví (včetně úrodné půdy)

Pěstování dřeva => kvalitní cedrové dřevo na obchod. Řada obchodních cest. Výroba bronzu atd.

Vznik měst na pobřežích: Byblos, Tyros, Sidón. Přibližně vznikly v 3. tisíciletí př. n. l., jejich hlavní činností bylo obchodování.

Vnitrozemský městský stát Eblo, nálezy hliněných destiček => založeno semitskou kulturou.

V 19. do 8. století město Mari na řece Eufrat

Nikdy nevznikl žádný větší velký celek a to ze dvou důvodů:

- Vzájemně si konkurovali
- Velké státy bojovali pořád o tyto oblasti.

Ve 13. století přicházejí mořské národy, byly z města Pelešet => Pelešejci => Filištíni (víme z Bible) => konec.

Díky příchodu mořských národu se vytváří klínové písmo (zhruba 30 znaků – souhlásky) to je nazýváno konsonantí. Bylo značně jednodušší => rychleji se šíří.

Z konsonantího písma vznikají hebrejské (kanaanejské) a fóinické (fénické).

O něco později se vytváří (samostatně) písmo Aramejské => Hebrejské současné.

Bůh Baal => město Ballbek

Féničané

Obyvatelstvo v oblasti dnešního Libanonu (malé území na západě ohraničeno mořem, na východě libanonským pohořím.

Zemědělství, vývoz cedrového dřeva.

Na konci 4. tisíciletí vznikají městské státy Byblost, Sidón, Týros (o něco později než v Mezopotámii).

Ve 3. tisíciletí ovládnuta starobabylonskou říší.

Nikdy nevznikl žádný větší státní celek (vzájemná konkurence)

Ovládali obchod ve celém středomoří => zakládali osady na pobřeží středozemního moře. Město Týros založilo v roce 814 Kartágo (zkomolenina Kart (c)hadašt). (dnešní tunisko)

Výborně loďstvo, lodě s hlubokým ponorem, odvažovali se až za Gibraltar do Antlantiku, obepluli Britské ostrovy a Afriku.

Z vlastní produkce: červené (nachové) barvivo foinix, vyrábělo se z plžů, bylo velmi velimi drahé => vzácné => pro královské oděvy.

Pyrenejský poloostrov – stříbro.

Kypr – měď.

Řecko – železo.

Používali hláskové písmo. Doplnily konsonantní o samohlásky. To se pak rozšířilo na krétu a od tama do Řecka.

Hebrejci

Kmeny kočovníku na Arabském poloostrově

Posun na sever směrem do kanaanum => osidlili jižní část.

Tam setrvali až do 16. století. (v té době ovládli Sinajský poloostrov Egypťané).

Pak neúroda => odcházejí do Egypta => zotročení => vyvedení Mojžíšem (polovina 13. století, té dobé vládl Ramesse II), popis v SZ.

Celkově 12 kmenů => sjednocení při boji proti kanaanejcům, pak boje, které vedly k dokončení sjednocení, proti Filištínům.

Izrael

(pokračování)

Za začátek jednotného Izraele se považuje rok 1025, kdy náčelník jednoho kmene Saul se stal králem. Ale zahynul v boji s Filištini.

Od roku 1010 – 970 př. n. l. Král David (z kmene Juda => nebyl synem Saula) – je známy z Bible, například příběh o goliáši.

Za jeho vlády dobyli Jeruzalém, od té doby je právé tam sídlo izraelských králů.

Nechal postavit spoustu budov, památek … => Davidovo město (část Jeruzaléma)

Rozšířil říši až k Eufratu (neobsahovala Fénícii), na jihu ovládali celý Sinajský poloostrov.

Od roku 970 – 930 př. n. l. - král Šalamoun – udržoval armádu (vozy atd.), ale spory radši řešil diplomacií. Založil chrám pro boha Jahve v Jeruzalémě!. Ten byl zbořen, pak znovu postaven a znovu zbořen, dnes jen zbytky.

Velmi moudrý muž (SZ Bible příběh o jednom dítěti a dvou matkách), Bible Píseň Písní.

Po jeho smrti nastávají vnitřní zmatky => rozpad jednotného státu a vznik dvou dalších:

Na severu – Izrael – hlavní město Samaří

Na jihu Judsko – hlavní město Jeruzalém

Bojují mezi sebou, toho využívají Asyřané roku 732 př. n. l. dobyli severní stát Izrael. Po pádu Asyřanů je dobývají Babyloňané, ti dobývají Jeruzalém (=> jižní stát Judsko) roku 587 => Babylonské zajetí, chrám zbořen poprvé.

Roku 539 Peršané propustili židy ze zajetí (Babylonská říše padla) => někteří se vrátili, ale někteří zůstali => diaspora (rozptílení), roztroušení po celém civilizovaném světě.

Zeď nářků je zbytek Šalamounova chrámu, celý komplex se nazývá Chrámová hora (2 mešity), největší část šalamounova chrámu je podzemí (kam smí jen muži). Do zdi nářků je tradicí vkládat přání.

Druhý chrám byl zničen v roce 70 n. l. Římany (po velkém povstání)

Nejstarší náboženství uctívající jednoho Boha (monoteismus). Základem pro život je desatero (dáno Mojžíšovy na hoře Sinaj)

Starověká Indie

Starověká Indie byla větší než dnes, tehdy obsahovala Bangladéš a Pákistán.

Na severu je oddělena pohořím, což brání pronikání studeného vzduchu ze severu, ale také brání přechodu srážek, ty se poté odráží zpátky => záplavy.

Náhorní plošiny, subtropická oblast.

Jedna z nejstarších civilizací na světe. V povodí řeky Indus ve 4. tisíciletí, zpracování mědi, výroba bronzu.

Nejstarší civilizace v této oblastí je Harappská civilizace.

Harappská civilizace

Od roku 2300 – 1600 (konec je velmi nepřesný).

Základ tvoří 3 městské státy, Harappa, Růpar a Mohandžo-daro.

Vysoká vyspělost a to i přes velkou vzdálenost mezi městy!:

- Typizované cihly, byli pálené
- Domy bohatých v centru, chudiny na okraji.
- Kanalizační síť
- Ústřední teplárna, rozvod teplé i studené vody

Zřejmě neměli nepřátelé, jsou časté nalezy zemědělských nástrojů, ale málo zbraní.

Písmo, dochované zejména na pečetích, dodnes nerozluštěno => nevíme odkud pocházeli, nazýváme jej protoindické. (mohli bychom tak nazývat i celou Harappskou kutluru)

Znali hrnčířský kruh, vyráběli sošky z pálené hlíny.

Eposy:

- Mahabharata – v překladu velké vyprávění o rodu bhartových.
- Rámajana – O princi Rámovi a jeho manželce
- Vimanika Šastra – v překladu kniha o létání

Někdy kolem roku 1750 zasáhla nějaká vyšší síla, zemětřesení, možná spojené se záplavami. Toho využili Árijové ze SZ.

Dál

Áríjové přenášejí centrum civilizace z povodí řeky Indus do povodí řeky Gangy.

Zakládali kmenová království, v těch vládli rádožové). Bojovali mezi sebou. Když byl významný dostal přídav Maha což znamená velký (Maharádž).

Nejdříve bylo uspořádání společnosti jiné v každém kmenovém království. Pak přichází nové uspořádaní společnosti, *kastovnictví.*

Kasty = společenské vrstvy

Jsou přesně vymezeny, je přesně dáno, koho si lze vzít, co lze vykonávat za prácí (musí) ak-

První kasta – Bráhmani – kněží – daleko větší moc než mají králové.

Druhá kasta – Kšatriojové – z této kasty pocházejí králové.

Třetí kasta – Vajšové – zemědělci, řemeslníci

Čtvtá kasta – Šúdrové – vykonávají opovrženíhodné práce, bez práv, ale svobodní.

Státečky (na začátku celkem 16) mezi sebou bojovali.

Magadhská říše

Od roku 550 do roku 320 př. n. l.

V tomto obobí se narodil Budha.

Útoky peršanů.

330 př. n. l. toto území ovládli Alexandr Makedonský.

V roce 317 byl vyhnán poslední makedonský místokrál => makedonie ztratila toto území => další velké sjednocování.

Maurijská říše

Roku 321 – Čandragupta z rodu Maurija ovládá říší až do roku 185 př. n. l.

Největší rozkvět za krále Ašóka (což bylo běžné jméno), vládl 273 – 232 (3. století)

Největší rozsah až do oblasti bývalé Persie, neovládl však jižní cíp Indie.

Ze začátku své vlády bojoval v mnoha bitvách, ale po svém přechodu k budhismu se výrazně změnil. Začal stavět nemocnice, nechal kopat studny, sadil ovocné stromy)

Po jeho smrti říše přetrvala až do roku 185, kdy se rozpadá z vnitřních problémů.

Toho využívají kmeny útočící ze SV (například Šakové, Skythové, Kušanové).

Na jihu Indie – Tamilové – důležití pro překládání námořních nákladů. Dodnes jsou známi, svými teroristickými útoky proti Indii.

Kušánská říše

Vznik v 1. století n. l.

Největší rozkvět kolem roku 50 n. l.

Rozpad kolem roku 240 n. l.

Guptovská říše

Ve 4. století n. l.

Guptovci – panovníci v Magadhsku, sjednotili většinu indického území. Podporovali literaturu a výtvarné umění.

Největší rozkvět za Čandragupty II (375 – 415).

Vesnice měli vlastní samosprávu, ta však byla kontrolována úředníky. Odváděli daně.

Konec díky vpádu bílých Hunů (5. století n. l.), sice je Guptovci vyhnali, ale říše nebyla obnovena.

Indické náboženství a kultura

Bráhmanismus – odvozeno od principu bráhma (což není osobně ztvárněný), je abstraktní. Ačkoliv později vznikly nějaké podoby. Lidská duše se nazývá átmán. Myšlenka bráhmanismu je, že duše se převtěluje (reinkarnace), a díky svým činům se může reinkarnovat do jiné kasty (níž, výš). Je státotvorné – pomáhá udržet klid a vládu panovníka.

Siddhartha Gautáma – Budha na přelomui 6. a 5. století. Patřil ke šlechtě. Nejprve se dal k sektě asketu, při čemž málem umřel. Později byl pod stromem byl osvícen a začal hlásat učení. To je založeno na 8 dílné stezce, cílem je ukončit převtělování duše a její sloučení s duševním principem (stav duše – nirvána). 4 vznešené pravdy. Velký důraz na střídmost, neubližování.

Původní učení himajána (v překladu malý vůz, Budha je pouze hlasatel, značně indiviualistické) bylo změněno na mahájána (v překladu velký vůz, kde Budha je bůh, nebylo tak individualistické)

Hinduismus se vyvíjí na základě starého brahmanského náboženství (to se postupně proměnilo), není jednotný existuje spousta směrů, spousta sekt. Dodnes je nejvlivnější náboženství v Indii. Lidské skutky určují zda se člověk vyváže z věčného koloběhu převtělování.

Bůh Višna – chrání před silami zla

Bůh Šiva – Vzbuzoval posvátnou bázeň, byl ale také milosrdný.

Džinizmus – V přibližně stejné době jako Budna žil učenec Varthamana Mahávíra-Džina áhinsá (Džinar), ten založil náboženství na podobném principu jako budhismus, akorát bylo přísnější. Áhinsa – absolutní nenásilí (ani mouchu).

Básník Kalidásy – dramata

Sanskrt – 5. století př. n. l. – Pánini

Vyspělá matematika => spočítali Ludolfovo číslo.

Výborné lékařství

Výborná matematika, používali destítkovou soustavu s 0, tu Arabové dostali do Evropy. Znali Pythagorovu větu.

Sochařství, výborně propracované sloupy (hlavice s převážně lvy)

Stúpy – posvátné budhistické stavby kupovitého tvaru.

Viháry – budhistické kláštery, zpočátku tesány ve skalách, v Guptovské době již na volném prostranství.

Čaitje – svatyně.

Starověká Čína

Nejstarší osídlení na středním toku řeky Chuang-che. Patří k nejstarším civilizacím na světě.

Dobře přístupná ze západu => vpády kočovných kmenů ze střední Asie(například Mongolové asd. (a spousta dalších)). Sice kočovníci neustále napadli, usazovali se na území Číny, avšak počínčtili se (tomu tak nebyl například v Asýrii) => tomu se říká kontinuální vývoj – barbarizace (barbaři vtrhli do Číny) – Sinizace (počínštili se).

Severní část je oddělena od jižní, což bránilo brzkému sjednocení.

Neolit v 9. tisíciletí – první domestikovaná zvířata. Dle archeologických nálezů znali už ve 3. tisíciletí hrnčířský kruh.

Na přelomu 3. a 2. tisíciletí roste sociální diferenciace. Období legendárních králů (ničím historický nepodložené).

2100 – 1600 př. n. l. – Dynastie Sia. Neexistoval žádný jednotný stát. Existovali malé státečky, ty mezi sebou bojovaly.

1600 – 1025 př. n. l. – Dynastie Šang – V tomto období se narodil známý učenec Konfucius. Hlavní město An-Jang.

1025 – 771 př. n. l. – Dynastie Čou – Přichází ze západu – hlavní město přesunuto do Sien-jang. Sjednocení severní části.

Asi v 5. až 3. století – období válčících států (resp. státečků)

221 – 207 př. n. l. – Dynastie Čchin – zvítězila. Za vlády Čchin -Š-chuang-ti poprvé byla sjednocena Čína celá.

Za jeho vlády se začala stavět velká čínská zeď. Vysoká 7 metrů, široká pro vůz (nahoře silnice). Čas odčasu jsou vsazeny pevnosti, pro ubytování vojáků. Dlouhá asi 6470 km. Při stavbě zemřela spousta lidí (nucené práce, atd.)

Kvůli obavám z rozpadu s vládci snažily potlačit vše co mělo spojitost původními malými státečky. Ideolologie legaismu – vše co vede k posílení jednotného státuu je schvalováno (vraždy, pronásledování)

Roku 210 př. n. l. vzniká povstání pro Čchinům.

Roku 207 př. n. l. jsou svrženi.

206 př. n. l. – 220 n. l. – Dynastie Chan – vrcholné období Číny (feudální vztahy).. Další rozšíření na jih.

Od roku 120 př. n. l. obchodují s hedvábím => hedvábná stezka.

Vládli tvrdě => mnohá povstání.

184 n. l. – povstání žlutých turbanů – bylo Chany potlačeno, avšak potlačit ho je natolik vyčerpalo, že se říše později rozpadla.

221 n. l. rozpad na malé státečky.

Panovník – Císař (syn nebes) – poprvé se toto pojmenování používá za vlády Čchinů. Formuloval zákony.

Půda byl majetkem Císaře. Až do roku 500 př. n. l., pak se stával i soukromým majetkem.

Otroků bylo málo. Otroky se stávali lidé, kteří nemohli splatit svůj dluj, zločinci, rodiny popravených zločinců)

Velká města – až několik tisíc obyvatel.

Vynikající obchodníci, dbali na zachování tajemství. Vyráběli porcelán, hedvábí. Psali (resp. kreslili) na hedvábí. Vynalezli papír v 1. století př. n. l. Vynalezli jednoduchý seismograf (váleček s čtyřmi otvory, podle toho kde vypadl věděli odkud přichází zemětřesení.

Vynalezli střelný prach, ale nepoužívali je pro válčení. Pro slavnosti.

Peníze měli od doby válčících států, měli rozličné tvary (kulaté, tvary nožů asd.) vyrobené z mědi atd.

Učení – celý svět je tvořen silami jin (mužský princip, den, tvrdost) a jang (ženský princip, noc, měkkost)

Lao-c' (6. století př. n. l.) – Učení taoismus – návrat k životu v souladu s přírodou, jinak porušují princip jin-

jang. To škodí společnosti, například záplavy, zemětřesení.

Konfucius (polatinštěné jméno) – 557 – 479 př. n. l. vytvořil učení. Jedinec neznamená nic, musí se podrobit většině, společnosti.

Starověké Řecko

Zabíralo území na jihu Balkánu, severní pobřeží Egejského moře, západní pobřeží Malé Asie, ostrovy v egejském moři.

Na vývoj Řecka měli význam především civilizace z Malé Asie (odtud přišel Neolit, znalost metalurgie, peníze). Největší význam měla však civilizace na krétě.

Kréta

Mínojská kultura (od krále Mínoje)

Od 2500 – 1300 př. n. l.

Velmi kultivovaná, křižovatka obchodních cest => Výborné stavitelství.

Velmi vyspělá!

Knóssos – významné hradiště

Celkem tři období:

Předpalácové období

Především archeologické nálezy => vynikající řemeslníci (šperky), výroba keramiky.

Již je velká sociální diferenciace.

Trvá od roku 2500 asi do roku 2000

Období velkých paláců

Asi od roku 2000

Přibyly další velké paláce. Palác Faistos (Praisos). Paláce jsou politická a ekonomická centra. Boje mezi paláci.

Kolem roku 1700 přicházi nějaká katastrofa, předpokládá se, že zemětřesní způsobilo vlnu ta způsobila značné škody.

Období druhých paláců

Od 16. století do asi roku 1300.

Vrchol krétské civilizace. Paláce byly bohatě zdobeny, spousty sloupů, rozvod vody, splachovací záchody.

Palác v Knóssu – byl nazýván Labyrintos – od slova Labrys – oboustranná sekera – 3. patra.

Všestraně vyspělí.

Někdy kolem roku 1470 (1450) výbuch sopky na ostrově Théra (na ostrově leželo jedno z nejvyspělejších měst – fresky s delfíny) => vyvolala záplavovou vlnu => Kréta oslabena, toho využívají kmeny Achájů k jejímu ovládnutí.

Písmo na konci 5. tisíciletí až do roku 1650 je obrázkové, i přesto nebylo do dnešky rozluštěno.

Kolem roku 1900 – písmo lineární typ A – z převážné části rozluštěno

Kolem 15. století – písmo lineární typ B – zcela rozlušněno 1952 – Chadwick, Wentris, přebrali jej Řekové.

Před přichodem Řeků existovala na místě, kde se usídlili, existovala kulturně vyspělá civilizace.

Řekové přišli v tzv. 1. Řecké kolonizaci (1800 – 1100 př. n. l.)

Přicházejí Hellénovci. Odněkud z podunají.

- 1800 př. n. l.
  - Iónové – usazují se na jihovýchodním cípu Balkánského poloostrova, na ostrově Euboia a ve střední části pobřeží Malé Asie.
  - Achájové – usadili se na ostrově Peloponés, severní pobřeží Malé Asie a na Kypru.
  - Aiólové – málo početní, osídlili území na sever od Achájů. Boiotie.
- 1100 př. n. l.
  - Dórové – Peloponés, Kréta, jižní pobřeží Malé Asie.

Periodizace Řeckých dějin

1. Doba Mykénská (1600 – 1200 př. n. l.)
2. Doba Homérská (1200 – 800 př. n. l.)
3. Doba Archaická (800 – 500 př. n. l.)
4. Doba Klasická (500 – 338 př. n. l.)

5. Doba Helénistická (338 – 30 př. n. l.)

Mykénské Řecko

Silný vliv Kréty, vzor.

Vznik hradů, ty jsou centry všeho. Nejvýznamnější:

- Achájové
  - Mykény
  - Tíryns
  - Sparta
  - Pylos
- Aiólové
  - Théby
- Iónové
  - Athény
- Oblast – Tesálie

Heinrich Schliemann – amaterský archeolog, objevitel Tróji, atd.

V 16. století se oběvují šachtové hroby, v nich jsou časté nálezy zlatých předmětů, například zlatá maska (Agamemnónova zlatá maska), i zbraně...

V 15. století se změnil způsob pohřbívání – tholové hrobky, kupolovitého tvaru (Átreova pokladnice). Opevněné paláce z velkých kvádrů => kyklopské stavby, například hrad v Mykénách

Ve 14. století – centrem hradu je palác, obvykle čtvercového nebo obdélníkového půdorysu, nazývaný megaron. Uprostřed ohniště, zde příjmali vládci návštěvy.

V Pylu byl nalezen archiv hliněných destiček, popsaných písmem lineárního typu B (hosp. info.)

Ve 13. století – vrchol, osidlují i Malou Asii. Obchod se vzdálenými oblastmi.

Náhlý konec, zřejmě s dochází k válkám, mezi sebou, rozpad byl také pravděpodobně nastartován zvenku.

Homérovy eposy obsahují spoustu historie.

Homérské období (temné)

Řekové přestali používat písmo, jediné písemné památky jsou eposy od Homéra, kulturní úpadek, díky vpádu Dórů.

Datuje se od roku 1200 do roku 800 př. n. l.

Řekové začali používat železo, to se naučily od Skythů, již ke konci 9. století je běžná výroba nástrojů => rychlejší rozvoj zemědělství, válečnictví.

Rozhodovali Aristokraté (urození), ti určili vládce (=basileos), bylo jich málo.

Nejvíce obyvatel se bylo zainteresováno v zemědělství (údolí, pobřeží), pastevectví, často kombinovaně.

Všichni svobodní muži byli členy lidového shromáždění.

Málo řemeslníků, většina věcí si vyráběli sami, avšak některá řemesla jako tesařství, hrnčířství se osamostatnily.

Potulní pěvci a básníci, byl přmáni a hostěni (proto i dnes jsou řekové pohostiní ;))

Rodinné hospodářství (oikos (z tohoto výrazu později vzniklo „ekonomie“)), všechno co potřebovali zde dokázali vyrobit.

Otroků bylo málo, patriarchální – tzn. pracovali spolu s rodinou.

Časté loupeživé výpravy, oblast Středozemního moře a Černého moře. =>> symposion = hostina (diskuze, zábava, zpěv, básně).

Archaické období

800 až 500 př. n. l.

Důležité období, ovlivnilo budoucí Řecko.

Zase začínají používat písmo, písmo alfabeta (alfa, beta, gamma...) – 2. polovina 8. století.

Převzato od Féničanů.

Mělo i samohlásky!

Rozhodující vrstvou je pořád aristokracie.

Rozvoj řemesel a obchodu => stěhování k hradům => hradby => další nárůst.

Městské státy – polis (množné číslo poleis), dneska policie, poliklinika. Venkovské okolí.

Významné:

- Athény (území Attiky)
- Sparta (území Lakónie)
- Théby (území Boiotie)
- Korint
- Pylos

Na řízení se podílí všichni svobodní muži, avšak existuje odstupňování dle původu.

Občanská práva existují, ale při stěhování mezi městy přestávají platit.

Přibývá otroků, otokem se může stát zadlužený občan (dlužní otroci)

Velká řecká kolonizace

Od 8. století, pronikání do vzdálených oblastí.

=> Velké Řecko + Bospor, Dardanel, Jižní Itálie, Sicílie, pobřeží Černého moře.

- Byzantion
- Chersonésos
- Naukratis (pouze shromaždiště)
- Kyréné
- Neapolis
- Syrakusai
- Krotón
- Rhegion
- Meséne
- Nikaia
- Massalia

Důvodem kolonizace byl nedostatek zemědělské půdy v Řecku, potřeba dalšího dřeva, přírustek obyvatel.

Řecko je náboženství polyteistické, ovšem každé město si vybralo jednoho boha, jako hlavního.

V nějakém městě se vždy domluvili na vzniku osady, zvolili vůdce: oikistés. Pak věštba v Delfoi. Osada = Apoikie – politicky nezávislá, ovšem uctívali stejného hlavního boha jako mateřské město.

Dlužní otroctví – vypěstovat obilí bylo v Řecku velmi náročné, těžké => drahé, jenže aristokraté přiváželi levné obilí z nížinatých krajin. Chudí rolníci museli prodávat pod cenou a zadlužovali se tak, nemohli splácet.

Vývoj: vláda aristokratů -> Tyranis - > Timokracie - > Demokracie nebo Oligarchie.

Tyranida vládce – aristokrata, volen lidem.

Věštění mělo velký význam <=> Věštírna v Delphách (Věštkyňě – Pýthie)

Olympie na Peloponésu, olympijské hry

Hry pýthské – Delphy

Hry olympijské – Olympie

Hry istmiské – Korinthos

- spolky států uctívající jednoho boha

Rostl význam střední třídy.

Změna vojenské taktiky, vojenská služba – čestná, hoklité (hoplité) – těžkooděnci.

Athény

Vláda eupatrícíů (aristokratů) z nich se volili na 1 rok 9 archontů (archonti), ti tvořili areopagos – sdružení bývalých archontů. Měli rozsáhlé pravomoce.

1. Vybírali úředníky
2. Dohlíželi na úředníky
3. Soudili rozsáhlé soudní spory
4. Dohlíželi na dodržování zákonů

Ve 2. polovině 7 století vzrůstali sociální problémy => sociální otřesy =>

621 př. n. l. => Drakon – zákony, ty byly velice tvrdé (trest smrti), snažili se být spravedlivé (dohledat a přihlížet k otázce „proč ten zločin spáchal“), zachovali se bohužel ve zlomcích.

Nepokoje pokračují => 594 př. n. l. Solon (archont) – zákony a reformy:

1. Zrušil dlužní otroctví
2. Zrušil dluhy drobných rolníků
3. Rozdělil obyvatele Athén dle majetku do 4 tříd. Bohatí vládnou – Timokracie
4. Nejchudší thetové – bez pozemkového majetku, mohli se stát členy nejvyšší soudní instance – heliaia.
5. Všichni svobodní muži nad 20 let se účasní lidového shromáždění ekklésiá.

Ale i přes to narůstá nespokojenost

Roku 546 př. n. l. byl zvolen aristokrat Peisistratos za tyrana, podporován střední a vyšší třídou. Vlastnil doly na stříbro, peníze dával městu => rozkvět Athén.

Po jeho smrti nastoupili roku 528 př. n. l. jeho synové Hipparchos (zavražděn 514) a Hippiás (definitivně vyhnán roku 510), dělali vše jen pro sebe, odtud název tyranie.

Boj o moc, lidé volí Kleisthenese ten odmítá tyranidu, a na přelomu roku 508 a 507 př. n. l. nastoluje demokracii s novou ústavou => rozdělení dle bydliště, na základě toho se volí.

Attika má tři kraje – v Athénách 10 územních fýlů – 1 fýl = 3 trýtie.

Z každého Athénského fýlu pochází jeden stratég, ale jeden je hlavní.

Do některých méně významných úřadů se losuje.

Bule - rada 500 – nejdůležitější. Z každé fýly 50.

Instituce Ostrakismos – střepinový soud – pro ochranu demokracie. Vznikla z bule, když bylo podezření, že někdo porušuje demokracii, shledal-li se vinným byl ostrakizován, vypovězen z města zpravidla na 10 let.

Služba v úřadech byla čestná.

Trest vyhnanství je pro obyvatele horší než trest smrti, ztratily práva, ale taky byli vlastenci.

Sparta

V oblasti Peloponésu – Lakónie

Původní obyvatelé byli Achájové pak v 10. století př. n. l. přišli Dórové, ty je zotročily.

Půda zůstala majetkem státu, rozdělena na správu mez rody. Spolu s půdou rozděleni i Achájové.

Celkem 10000 plnoprávných sparťanů – Dórů, což byla 1/10 všech obyvatel. Takovou to vládu nazýváme Oligarchie.

Heilóti – sparťanský otrok, permanentně se bouřili, pracovali na půdě, vše odváděli.

Perioikové – na okraji Lakónie, byli svobodní, ale žádná práva. Museli sloužit v armádě.

Gymnasion:

- Chlapci od 7 let
- Učili se číst a psát
- Odolnost, schopnost ovládat různé typy zbraní.
- Po ukončení museli rok žít mimo město, pak zabít Heilóta, což nebylo jednoduché.
- I děvčata byla cvičena k boji.

Rodinné večeře.

Snažili se o expanzi

1. Mesémie po roce 750 př. n. l.
2. V polovině 6. století – Peloponéský spolek

Lykurgos – legendární dárce zákonů

2 Králové – spíše vrchní vojevůdci v období války, ze dvou rodů.

5 eforů – dohližitelé, voleni po roce, největší moc

Gerusia:

- Rada starších nad 60 let.
- Rozhodovala o důležitých věcech sparťanů.
- Rozhodovali o životě novorozenců.

Apella – shromáždění všech plnoprávných sparťanů.

Kultura doby Archaické

Mýtické příběhy – božský a lidský svět (Odysseus)

Hesiodos:

- Boiótie, přelom 8. a 7. století
- Theogonia – o zrození bohů
- Práce a dny – o práci na venkově

Rozvoj individualizmu

Sapfó – milostné básně.

Anakreón – básně oslavující dary a veselí života.

Vázové malířství v geometrické slohu – nádoba rozdělena na pásy, vyplněné geometrickými útvary.

Korint – nejdůležitější centrum keramiky, později zastíněno Athénami.

Kolem roku 600 – vázy zdobené černými figurami.

Kolem roku 530 – vázy zdobené červenými figurami.

Figury vyjadřovali každodenní činnost lidí, bohů atd.

Na konci 7. století se objevují nejstarší monumentální sochy

Kúros – nahý muž

Koré – oděná dívka

Reliéfní tvorba pro chrámy, portály

Héřin chrám na Samu

Artemidin chrám v Delfách

Chrám Athény Afaie na Aigíně

Olympijské hry – nejen ve sportu, i ve slovech, myšlenkách (závody v soudních procesech)

Sborová lyrika – Alkmán, Pindaros – důležitá pro vznik dramatu.

Filozofie

V Řecku filozofie vznikla. Slovo filozofie je složenina ze dvou slov: filein – milovat a slova sophia – moudrost.

Snaha odkrýt podstatu věcí.

Nejstarší vědo, zabývá se kosmem – vším. Postupně s přibývajícími znalostmi se oddělují odvětví. Zabývá se základní substancí světa (tzn. z čeho je vše složeno).

Nejstarší filozofové se objevovali na pobřeží Malé Asie (výhodná poloha – civilizace z Malé Asie)

Nejstarší filozofická škola vznikla v 6. století na maloasijském pobřeží ve městě Mileta:

Thalés – pralátka je voda

Anaximandros – větší abstrakce => pralátka je apeiron (v překladu hmota)

Anaximenes – pralátka je vzduch

Herakleitos z Efesu – pralátkou je oheň. Výrok „vše se mění“ = „panta rhei“.

Pythagoras ze Sámu – pralátkou je číslo, vše ostatní je odvozeno.

Eleaté – Parmerides, Zénón – chtěli vše spočítat.

Klasické Řecko

Od roku 500 do 338 př. n. l.

Největší rozkvět Řecka právě v tomto období. Ovšem Řecko-Perské a Peloponéské války.

Roku 547 př. n. l. ovládl Kýros II Veliký Lýdskou říši, poté ovládl maloasijská města na pobřeží => to vyvolává odpor => 499 př. n. l. Město Milétos (a další) se bouří => na pomoc jim přispěchaly Athény a Eretrie. Ovšem povstání potlačeno. Peršané pomoc Athén a Eretrie berou jako záminku k zahájení války proti Řekům.

Řecko-Perské války

Záminkou válek se stala pomoc Athén a Eretrie městu Miletos.

V prvním výboji v roce 492 Dareios I překračuje Hellespont a s loďstvem pluje podél pobřeží až k mysu Athos. Tam ovšem je loďstvo zničeno bouří.

Druhá výprava v roce 490 př. n. l., Peršané plují s loďstvem přímo Egejským mořem plení ostrov Naxos, pak město Eretira. Athény si situaci uvědomovali a požádali o pomoc ostatní města.

Na pomoc přišlo město Plataiai. Athény počkali u Marathónu na vylodění Peršanů (věděli kde je čekat)

Z 10 Athénských stratégů byl vybrán Miltiades, ten rozhodl, že zaútočí ihned po vylodění => vítězství. Po vítězství museli podat zprávu o zastavení evakuace => maratonský běh.

Athény se rozdělily na dva tábory:

- Aristeides – chtěl posílit pěší armádu a tak ještě posílit aristokracii. Byl ostrakizován.
- Themistokles – chtěl postavit loďstvo a obsadit ho nejchudším obyvatelstvem => zvítězil => přístav Pireus.

Pro třetí výpravu se rozhodl Xerxes I (nastoupil roku 486). Uskutečnila se v roce 480 př. n. l.

Pěší armáda i loďstvo. Zvolil cestu podél pobřeží pro lodě a po pobřeží pro pěší armádu. U Athosu kvůli pověrám prokopal kanál. Cestou si podmaňoval města, která mu odporovala, některá vyhlásila neutralitu.

První lodní bitva u mysu Artemision => skončila nerozhodně.

Pěšáci museli soutěskou Thermopylai (dnes tudy vede dálnice) (horké prameny) =>bitva, Řeků bylo málo, vojsko bylo složeno s Athéňanů, Thébanů, Sparťanů, velitel ze Leonidas => rozhodl aby Athéňané odešli evakuovat Athény zbylo 1200 mužů opevnili se boje trvaly však jen dva dny, Efialtes (běžné jméno) je zradil a ukázal Peršanům cestu přímo do týla => celá armáda padla.

=> Památník s nápisem: „Poutniče zvěstuj Lakedaimonským, že my tu mrtvi ležíme jak zákon káže nám.“ Řekové bojovali jako hrdinové, Peršané museli svoji armádu tvrdě nutit.

Pokračovali dále, zpustošili Théby, Athény nalezli prázdné, rozbořili je. Athéňané odešli do Boiotie.

V roce 480 př. n. l. Lodní bitva u Salamíny, řecké lodě měli malý ponor, perské velký => na skaliskách ztoskotali.

V roce 479 bitva u Plataiai – pěší – Peršané se dávají na ústup do Malé Asie

V roce 479 bitva u mysu Mykalé

V roce 478 př. n. l. Zakládají Athény Athénský (Délský – dle ostrovu s pokladnicí) námořní spolek, ten má za úkol osvobodit řecké státy na pobřeží malé Asie, Bospor a Dardanely, vztahy však nebyly ideální. Athény čerpaly peníze na opravu Athén aj.

V roce 449 př. n. l. Peršané definitivně poraženi.

462 – Efialtes (jiný) – Athénský politik provedl reformu – odebral areopágu téměř veškeré pravomoce a ty svěřil: bule, ekklésii, heliai. Roku 443 byl Efialtes zavražděn.

443 – 429 – Perikles – stratég Athén – „vládce“. Reforma – výkon úřadu je placený, což umožnilo thétům zapojit se také do politiky, bohatí se spolupodíleli na chodu města, některé peníze se braly z Délské pokladnice, která později byla přesunuta do Athén, bohatí dotovali divadla.

Metoikové – neprocházeli z Athén financovali slavnosti atd.

Návštěva divadla byla společenskou povinností, tři dny v tahu => potřeba jídla, pití.

Peloponéské války

457 – 446 – První peloponéská válka, spor mezi Spartou a Athénami o hegemonii – ovládnutí všeho, uzavřeli mír na 30 let. Ten však záhy porušen.

431 – 404 – Druhá peloponéská válka, Athény dle Sparty porušily mír => Celé Velké Řecko se rozdělilo na dva tábory.

Athény – silná námořní armáda

Sparta – silná pěší armáda

429 – Mor v Athénách, Perikles umírá (katastrofa)

422 Athéňané poraženi v bitvě u Amfipolis, což vedlo k sociálním a politickým problémům v Athénách.

Athény se zase dělí na dva tábory (demokracie):

Mírní demokraté – uzavřít dočasné příměří, to nejprve vítězí => Nikiův mír => pak jsou svrženi.

Radikální demokraté – Alkibiades – synovec Perikla

- Myslel na vlastní „kapsu (y)“
- 415 – výprava proti spojencům Sparťanů městu Syrakusai, ihned po odjezdu z města odsouzen, bitvu prohrál, nevrátil se ze strachu do Athén.

Povolali ho zpět, protože Peršané začali podporovat Spartu.

413 – 404 – Pěší vojsko Sparty obsazuje obec Dekaleia to znemožňovalo obdělávání polí atd.

V roce 411 byl povolán zpět Alkibiades, dostal velké pravomoce.

405 – bitva u Aigos potamoi (Kozí říčky) – Athénské loďsto je Spartským (poskytnutým Pešany) rozdrceno. Urychlené se vrací do Athén, Sparťané oblehli Athény na 9 měsíců v roce 404 př. n. l. Kapitulují. Podmínky:

- Rozpuštění Athénského námořního spolku
- Zbourání dlouhých zdí (hradby kolem silnice vedoucí do města Pireus.
- Zabavení lodí
- Vstup do peloponéského spolku
- V Athénách na rok zavládla Oligarchie (30 tyranů)

Sparťany válka natolik vyčerpala, že nebyli schopni udržet Oligarchii, po roce je nastolena Demokracie.

Střídání vlád, celkově složitá situace

Korintská válka – 395 spolek proti Spartě = Athény, Korint, Argos, Théby => 394 válka Athénské loďstvo porazilo Spartské, to se nechtělo vzdát.

386 – Spartský král Alkudamas uzavírá smlouvu s Peršany (králem Artaxerxes II => královský mír): Peršané je budou podporovat v hegemonii a Sparta jim nechá pobřeží Malé Asie.

Proti Spartě spojují další státy. Théby roku 371 u Leuktry poráží Spartu.

Těhle nepokojů, nestability využívají Peršané ale i Makedonie.

Kultura klasického období

Po Řecko-Perských válkách se centrem kultury stávají Athény.

Athény přitahují významné osoby z jiných Řeckých států a později i z Římské říše.

Attické drama, úzce spjato s demokracií. Autoři soupeří o přízeň publika, hry se nikdy neopakovali => spousta her => málo dochovaných.

Nekladl se důraz na originalitu, zpracovávali stejné náměty, ale oceňovalo se propojení s aktuální společenskou, politickou situací.

Účast měla společenský význam.

Filozofie

První filozof v Athénách byl Anaxagorás – přírodní filozof, nakonec kvůli svým názorům musel odejít z města.

Vzhledem k demokracii se filozofové zabývali otázkami společnosti, zákony, člověka jako odpovědného jedince za své činy atd.

Pluralismus – svět je tvořen nekonečným počtem substancí.

První idealistická filozofie – navázala na Pythágora.

Největší ideologický filozof byl Platón – svět ideí, duše zemřelých tam odcházejí (je nesmrtelná), jeho díla formou dialogu (vyjma dílo Symposion kde je použit polylog), zapsal Sokratovy myšlenky. Založil v Athénách školu Akademia výuka v háji zasvěcenému bohovi.

Aristoteles –žák Platóna – systém dualistický (látka a forma), encyklopedická díla, například Organon (jak člověk myslí).

Sofisté

Sofista – učitel moudrosti, učili ty co si zaplatili dovednostem prosazování svých názorů, argumentovat přesvědčivě v každé situaci, základy práva, filozofie.

Důležití v Athénách. Zpochybňovali tradiční náboženství.

Věda a filozofie mimo Athény

Město Abdéra – Leukippos, Démokritos – atomistická teorie

Na Sicílii – Empedoklés

Řecké lékařství – vliv filozofie, lékařská přísaha dodnes

Dějepiseství

Výstavba Athén

V Periklově době byly obnoveny chrámy. Akropole, Partherón, Erechtheion.

Sochařství a umění

Největší rozvoj v Athénách.

Myrón – Athény – diskobolos

Polykleitos – bronzová socha: Doryforos, Diadúmenos, jeho sochy hlavně v Olympii.

Postupem času větší dekorativnost šatu.

Nike [Niké] – řecky vítězství.

Ženské postavy místo sloupů – Karyatidy. Kúros, Koré.

Od 4. století sochy nahých žen. Praxitelés.

Lýsippos – portrétní sochy například Platóna, Aristotela.

Řečnické umění

Velmi důležité pro uplatnění. Časté soudní spory

Stavitelství

Nový typ hrobky v podobě mohutného chrámu.

Rozvoj drobného umění, pečetidla, bronzové sošky zrcadla.

Makedonie

Území severně od Řecka, obyvatelstvo etnicky příbuzné Řekům.

Makedonie je hornatá oblast => pastevci => pozdější sjednocování => až v 6. století př. n. l. Sjednotily se do jednoho státu, nikoliv do městských států jako Řekové.

Prodávali Řekům dřevo, z toho pramenilo jejich bohatsví.

Hlavní město Pella. Většina obyvatelstva byli svobodní rolníci (ti byli zároveň i armádou, když bylo potřeba).

Přebírali zkušenosti a poznatky od Řeků.

Philippos II.

Vládl v letech 359 – 336 př. n. l., byl vemlmi schopný panovník.

Základem armády byly pěšáci tvořeni rolnickým obyvatelstvem, jejich výzbrojí velké štíty, meče a dlouhá kopí (až 7 metrů) => když se blížil protivník uzavřeli se formace falanx – první řady chránily velkými štíty, prvních pět řad vytvářelo hradbu z kopí.

V malém měřítku byla zastoupena aristokratická jízda.

V roce 357 dobyli Makedonci město Amfipolis (spojence Athén) – snažili se dostat do lepších oblastí. V Thrákii ovládli zlaté doly.

V roce 356 se mu narodil syn Alexandr III (později Makedonský nebo též Veliký)

Postupem často ovládl města směrem na jih do Řecka. To rozděluje Athény na dva tábory:

- Ísokratés – navrhuje spojenectví s Makedonií a společnou válku proti Peršanům.
- Démosthenés – zachování demokracie, filipiky.

Řecká města se bránila (avšak kvůli oslabení po boji mezi Řeckými městy) jsou poraženi.

Chaironeia – Řekové poraženi

Roku 337 př. n. l. – sezval zástupce Řeckých států do města Korinthos na Panhelénský (vše řecký) sněm. Přinutil je k vytvoření Korintského spolku (Panhelénského spolku). To je konec nezávislého Řecka. Navrhl jim boj proti Peršanům (aby se proti němu nebouřili).

Tažení do Perské říše naplánoval. Makedonské aristokracii se nelíbilo jeho jednání proto ho zavraždila. Aristokracie si ovšem myslela, že jeho syna Alexandra zvládnout, což byl omyl.

Alexandr III

Měl tvrdohlavou povahu. Nejdříve zlikvidoval povstání aristokracie.

Pak vyplenil Théby (nechal stát pouze chrámy a dům básníka Pindarose), obyvatelstvo prodal do otroctví, které se spolu s Athénami povstalo. (Vůči Athénám si to nemohl dovolit).

Jeho kůň Bukefalos – nezkrocený => Alexandr ho zkrotil, miloval ho, pojmenoval po něm město Bukefala.

Jeho učitelem byl Aristoteles.

Výprava začíná ve městě Pella v roce 334 př. n. l. , postupuje podél pobřeží, překračuje Hellespont.

V roce 334 bitva u Grániku – vítězství Řecko-Makedonské falangy

Armáda osvobozovala Řecká města na pobřeží Malé Asie. Všechny města je vítali jako osvoboditele, kromě Miletos a Halikarnassu.

Gordion – uzel

Roku 333 bitva u města Issos – proti Dareiovi III => Makedonci vyhráli (ovládli celou Malou Asii).

Po bitvě pokračuje dále do oblasti Sýrie tam se bránilo pouze město Týros.

Poté pokračuje do Egypta, kde je vítán jako osvoboditel.

Na přelomu roků 332 a 331 zde zakládá město Alexandria to bylo vystavěno dle plánu. V Alexandrii byl postaven první vědecký ústav – Múseion (stráž nad ním držely Múzy). Později obrovský maják na ostrově Faros, považován jeden z divů světa. Nedochoval se, zřítil se při zemětřesení.

331 pokračuje na sever přes Sýrii do Mezopotámie a setkává se s Dareiem III u města Gaugaméla. Dareios III byl poražen a na útěku zavražděn vlastním satrapou.

Po obsazení Babylonu jej Alexandr prohlásil za celé hlavní město své říše. Ve městě Susa ukradl zlatý poklad a dal z něj razit mince se svým portrétem. Město Persepolis zbořil.

Pokračuje dál na východ až na tehdejší okraj světa (oceán), prošel přes Afghánistán do povodí řeky Indus. Zde však chytl malárii a vrací se zpět.

Roku 323 př. n. l. umírá na malárii.

Helénistické období je příznačné snahou o prolínáním kultur řeckých a orientálních zemí.

Zástupci většinou Řekové nebo Makedonci.

Alexandr se dvakrát oženil.

- Roxana – dcera satrapy z oblasti Baktrie (východně), když zemřel měl půlročního syna.
- Taky si vzal na důkaz ovládnutí Perské říše dceru Dareia III po bitvě u Gaugamél.

Po smrti Alexandra bojují vůdcové armád (diadochové) mezi sebou o moc, říše se nakonec rozdělila:

- Makedonie, část Řecka – Antigonovci
- Egypt – Ptolemaiovci
- Území Mezopotámie a kousek Malé Asie – Seleukovci

Kultura Helénistického období

Rozvoj individualismu – Řekové si nevládli sami, nemohli ovlivňovat chod města (státu) => náboženství – řecké mystérium (on) – náboženské spolku.

Náboženský synkretismus – splývání náboženství.

Škola Epikurejská – Epikuros – domníval se, že člověk vy měl hledat vnitřní klid, blaženost – Ataraxie (pro její dosažení nesmí být žádná duševní ani fyzická bolest). Nemá se zajímat o věci, které nemůže ovlivnit. Bohové se o nás nezajímají...

Škola stoická – Stoikové – největší rozkvět v době Římské – fatalisté – vše je dáno osudem, osud nejde změnit. Stoapoikite – sloupořadí.

Obrovská Alexandrijská knihovna, přes 700 000 svitků (pergamenových). Včetně hvězdárny, zoo, botanické zahrady. Půjčovali si originály, vraceli opisy. Při Římském tažení byla vypálena.

Pergamon – další centrum kultury.

Eukleides – učebnice geometrie, která se používala až do 18. století.

Aristarchos – Heliocentrický názor.

Starověký Řím

Navázal na Řecko, který byl pro něj vzorem. Základem je říše je Apeninský poloostrov.

Málo členité pobřeží (=> horší lodě než Řekové), pohoří Apeniny, ale přesto méně hornaté než Řecko. Na Severozápadě jsou bažiny, ale na rozdíl od zbytku Apenin je tato oblast bohatá na suroviny.

Na pobřeží můžou zemědělci sklidit až 3 úrody ročně.

Doba královská

Od roku 753 – 510 př. n. l., tyto letopočty vznikly dohodou, proto neodpovídají skutečnosti)

Začátky tohoto období nejsou zaznamenány, další letopočty jsou „spárovány“ s událostmi v Řecku.

Doba republiky

310 – 31 př. n. l.

Doba císařství

31 př. n. l. – 476 n. l.

Dělíme dále na rané – principát (do 284 n. l.) a dominát.

Někdy kolem roku 1200 př. n. l. Přicházejí kmeny Italiků (souhrnný název), trvá přibližně do roku 1000.

- Latini
- Volskové
- Sabinové
- Samnité

10. až 8. století – severozápad Itálie osidlují Etruskové.

Po roce 1000 přichází Ilyrové („ostruha a podpatek“, pouze malá část, zbytek zůstává na Balkánském poloostrové), Venétové (oblast Benátek).

Od 8. století osidlují jihovýchod Itálie Řekové (východ Apeninského poloostrova, východ Sicílie) a Féničané (z Kartága osidlují západní část Sicílie).

V 5. století – Gallové (Římané je nazývali Keltové), vpadli až do Říma, stáhli se do předalpské gálie. (Pádská nížina).

Etruskové

Není znám jejich původ, již od starověku. Existují tři hypotézy:

- Heradotos – potomci lýdů
- Původní obyvatelé Itálie – vyvráceno
- Livius – odněkud se střední Evropy – taky vyvrácena

Vytvářeli městské státy.

Vynikající ve všech oborech, velmi vyspělí. Spousta nápisů, ale ačkoliv přebrali písmo od Řeků, nebylo dodnes rozluštěno!

Vrchol na přelomu 7. a 6. století. Při expanzi do Kampanie narazili na Řeky => porážka Etrusků roku 474 př. n. l. u Cumae. Nakonec se museli stáhnout => postupný úpadek.

V čele městských států stáli králové, v průběhu 5. století byli nahrazeni sborem úředníků.

Málo otroků, zemědělství, pastevectví. Hornaté území => terasovitá políčka, bažinatá => stavěli odvodňovací drenáže.

Naleziště železa, zlata, cínu, olova.

Výroba keramiky, nádoby z hlíny, bucchero – černé nádoby.

Daleký obchodní styk – dováželi jantar z Pobaltí.

Cihla – pálená, pórovitá => lehká => jako první dokázali postavit klenutý oblouk => akvadukty...

Etruskové zanikly po ovládnutí Římanů

Náboženství

Pohřbívání do kamenných sarkofágů, kde měli obraz zesnulého. V hrobce bylo několik obrazů, což mělo velký historický význam.

Věřili, že budoucnost lze věštit.

Založení Říma

Na přelomu 6. a 7. století založili Etruskové = 753 (550) př. n. l. Řím.

Sídlo vzniklo sjednocením osad: Palatinus, Esquilinus, Quirinál – osady doby bronzové, zemědělství.

Kraj Lacium => Latinové => Latina.

Leží v povodí řeky Tibery.

Kapitolská vlčice – pověst, vlčice odchovala Romula a Réma, které chtěli zabít utopením v řece Tibere, ale vlčice se jich ujala a vychovala až do dospělosti.

Doba královská

Byla zde bažina, a proto zde vznikl odvodňovací kanál => cloaca maxima.

Převzali od Etrusků věštectví a stavitelství...

Patriciové – římská aristokracie, páter = otec, otcové. V Římě bylo až 300 rodů.

Senát – rada starší, senex = starý. Složen z patríciů.

Equites (equs = kůň) – jezdci z rodu patríciů, měla zde velký vojenský význam.

Plebejové:

- Nebyli plnoprávní, ale byli svobodní
- Byli obchodníci, řemeslníci, zemědělci
- Nemohli se účastnit senátu

Vznikl zde vztah klientela – byl to muž (Patricius), který chránil chudé (Plebeje, ale i Patricie), a proto vznikla slova Patron (= ochránce) a klient (= chudí). Chránil je i u soudu, za to dostával peníze, nebo pro něj hlasovali ve volbách.

30 cůrií (1 curie = 10 rodů patríciů)

10 cůrií = 1 tribue (= kmen)

Comitia curiata = cůriový sněm = nejstarší, římský sněm, který volil krále.

V 6. století proběhla reforma za vlády předposledního krále Servia Tulia (Servius Tulius), která rozdělila obyvatelstvo do 6 tříd podle majetku a místa bydlení.

Proletarii – nejnižší vrstva

Setnina /Centurie – poskytování vojáků

Začala vládnout timokracie.

Lucius Tarquinius Superbus – zneužíval pravomoce, v roce 510 př. n. l. jej vyhnali.

Doba republiky

Res publica – věc veřejná.

Málo zdrojů z tohoto období. Počátek republiky provází dva procesy.

Boj Římanů o ovládnutí Itálie

Některé kmeny přemluvili => spojenecká smlouva => nepodílí se na chodu, žádná práva. Nebo je porazili. Takto ovládli Lacium.

Na počátku 4. století vyhnali Římané Etrusky (posledním bylo město Veii v roce 396 př. n. l.)

Na přelomu 5. a 4. století – vpád Galů (Bojů,...), nájezdy.

387 př. n. l. – napadli řím, odolal pouze kapitol – pověst, husy), nakonec se keltové spokojili s velkým výkupným.

Druhá polovina 4. století př. n. l. – Římané útočili do Kampánie (na jih) na Samnity.

Pak se dostali do Etrůrie, zde se dostali do kontaktu s Řeky => chtěli je ovládnout.

Město Tarentum – v roce 280 př. n. l. požádali o pomoc krále Pyrrhose, ten poslal armádu, odrazila je jednou za obrovských ztrát => 272 kapitulují.

270 – Římané dobývají Rhegion – ovládli tak celou Itálii (vyjma předalpské gálie)

Zakládali nová města – kolonie (římské kolonie jsou města na území Itálie), tvoří oporu Římské moci.

Republikánské instituce

2 konzulové

- Voleni na jeden rok, dva jsou kvůli kontrole.
- Nejvyšší pravomoce, byli nedotknutelní.
- Podle nich kalendáře
- Nosili šaty purpurové barvy.

Úředníci 2 gestoři – starají se o státní pokladnu => ekonomický chod

Prétoři – nejdříve 2 postupně se počet rozrůstá podle počtu provincii (spravují je), vykonavatelé práva, soudili, voleni setninovým sněmem.

Censor – voleni jednou na pět let. Evidovali státní majetek, zjišťovali hodnotu majetku ve státé, dohlíželi na mravy. Jmenovali senátory. V případě, že spáchali něco závažného mohl je i odvolat.

Diktátor – muž zvolen senátem. Pouze na půl roku. V případě války, ohrožení Říma.

Senát – 300 členů, doživotní funkce (ale mohli být odvoláni).

Setninové shromáždění – všichni plnoprávní Patríciové.

Boj Plebejů za rovnoprávnost

První polovina 5. století – změna strategie, velký význam mají těžkooděnci, klesl význam jízdy.

Plebejové začínají být majetní => chtěli se podílet na chodu státu.

Plebejové nemohli uzavírát plnoprávné svazky (S někým urozeného původu), vykonávat vyšší úřady.

Plebiscita – shromáždění Plebejů.

494 př. n. l. (není přesné) – zřízen tribun lidu – původně 2, později až 10. Zastávali plebeje. Mohli se postavit „veto“ (= zakazuji) pokud by to poškozovalo plebeje. Plebejové pohrozili totiž Patríciům secesí (= odchodem). A že si založí vlastní město. (Patriciům by odešla armáda).

449 př. n. l. – Římské zákony vytesány do 12 desek a vystaveny na fóru (v překladu náměstí). „Zákony 12 desek“. Litera scripta manet – (v doslovném překladu „Napsané písmo drží“) – český ekvivalent: „Co je psáno to je dáno.“

287 př. n. l. – usnesení Plebiscité (shromáždění) je závazné pro Patricie. Tzn. zrovnoprávnění.

Nová vrstva šlechty – *Nobilita*, ta vlastnila majetek (nikoliv vznešený původ)

Homo novus (= nový člověk) – člověk, který se vypracoval do vrstvy nobility.

Hospodářství

Stále si živili zemědělstvím. Řemesla málo, vše co potřebovali si dokázali vyrobit v hospodářství.

Majetní měli velkostatky – lat. latifundium

Teprve až v první poloviné 3. století začali používat peníze.

Otroků bylo málo (ti byli z válečných výprav).

Dlužní otroctví – fungovalo na krátkou dobu.

Vrcholné období Republiky

264 – 133 př. n. l.

Římské impérium (= velká říše, nejvyšší moc)

Ve vrcholném období ovládl území severní Afriky.

Kartágo

Založeno princeznou v Fénického města Týros. Kvůli sporu s bratrem.

Římané zkomolili jejich jméno na Punové.

Kartágo v překladu nové město. Mělo dominantní postavení v obchodu ve středomoří. Zakládali osady na Pyrenejském poloostrově a jinde.

Měli výborné loďstvo, dopluli až do Británie, pravděpodobně obepluli Afriku.

Ovládli pobřeží severní Afriky, část Sicílie, Korsiku, Liparské ostrovy, Baleáry.

Kolem Kartága byla velmi úrodná půda => zemědělství, ale jinak převážně obchod. Napsali učebnici o pěstování plodin.

Oligarchický způsob vlády – vládli bohatí obchodníci.

- Dva úředníci – voleni na jeden rok
- Aristokratická rada
- Shromáždění všech svobodných občanů

Měli žoldnéřskou armádu, tzn. armáda byla placena (žold).

První Punská válka

264 – 241 př. n. l.

Chtěli ovládnout Sicílii zvlášt se snažili dobýt město Messana. To požádalo o pomoc žoldnéře z Kampánie. Kampánie byl spojenec Říma, toho Římané využili jako záminku pro útok.

Punové měli převahu na moři, Římané na souši. Římané však přesvědčily město Syrakusai aby se také zapojilo. Podařilo se jim dobýt město Panormus (dnešní Palermo).

241 př. n. l. – Aegatské ostrovy Punský vojevůdce Hamilkar Barkas prohrává proti Římanům. Ti připravili lest, na lodi připevnili padací mosty a tak mohli použít svoji silnou pěchotu.

Římané ovládli celou Sicílii, Korsiku, Liparské ostrovy. To jsou první Římské provincie (území mimo Itálii, pod nadvládou Říma. V nich vládli Prétoři).

Punové museli platit válečné náhrády.

V této době vedli Římané ještě válku o Dalmácii (úspěšná) a válčili s Kelty, ti se nakonec stáhli do předalpské Gálie.

Druhá Punská válka

218 – 202 př. n. l.

221 př. n. l. – Se stal Hanibal, syn Hamilkara Barkase, vůdcem armády. Byl vychován v nenávist k Římanům. Chtěl ukázat Římanům sílu, tak dobyl město Saguntum na Pyrenejském poloostrově. To bylo spojencem Římanů. Obyvatelstvo pobil, nebo prodal do otroctví.

218 př. n. l. – Armáda 60 tisíc vojáků. Rozhodl se zákeřnou taktiku. Překročil Iberu (Ebru), Pyreneje. Prošel přes Galii Carbonskou, kde Gally přesvědčil, aby na něj neútočili. Dodnes se neví kudy přesně přešel přes Alpy. Tam ztratil spoustu vojáků, slonů. Ztráty vynahradil, když přesvědčil Galy, aby táhli s ním. Až teď Římané zjišťují, odkud přišlo vojsko.

217 př. n. l. – u Trasimenského jezera. Nastražil na Římany léčku v kotli, uzavřel jim cestu. Vyhrál. Pak pokračoval dál na Řím, ovšem rozhodl se nezaútočit, ale přesvědčit spojence Říma na svoji stranu.

216 př. n. l. – Bitva u Cannae – Obklíčil Římskou armádu => totální destrukce Římské armády. Zmocnil se měst v Kampánii, na straně Hanibala stála i Makedonie, protože Římská expanze dospěla téměř k nim.

Když Římané ovládli západní Sicílii, pomocí města Syrakusy, město se obrátilo proti nim.

212 př. n. l. – Římané útočí na Syrakusy z moře. Archimedes vytvořil válečné stroje (vyleštěné štíty jako zrcadla), avšak po neúspěchu z moře přicházejí Římané po pevnině a obléhají, dobývají.

Hanibal ztrácel vojáky, tak požádal o pomoc Kartágo, to postavilo další armádu v čele s Hanibalovým bratrem Hasdrubalem. Ten poslal posla s tím, že půjde stejnou cestou jako Hanibal. Toho však Římané chytli.

207 př. n. l. – Bitva u řeky Metaurus v kraji Umbrie. Římané vítězí a postupně získávají zpět další města.

Publius Cornelius Scipio (bez Scipiona) navrhl táhnout na Kartágo.

204 př. n. l. – Římané se plaví do Kartága, Hanibal s vojskem za nimi, nemá jinou možnost.

202 př. n. l. – Bitva u města Zama – Římané porazili Hanibalovo vojsko, Hanibal uniknul. Kartágu zůstalo pouze severní pobřeží Afriky.

147 př. n. l. – Makedonci povstali proti Římanům => trestná výprava => Římané získali další provincii.

146 př. n. l. – Římané dobývají poslední Řecké město – Korint.

Třetí Punská válka

Římané hledali cestu jak se zbavit Kartága, protože pořád pro ně mohlo být hrozbou.

Marcus Porcius Caton (bez Catóna) – senátor, vše zakončoval „Ostatně soudím, že Kartágo musí být zničeno!“

Oblehli tedy roku 149 př. n. l. Kartágo. To obléhali po 3 roky.

146. př. n. l. – Kartágo bylo zradou dobyto, obyvatelstvo pobito nebo prodáno do otroctví. Úrodná pole byla zatopena slanou vodou.

Římské Impérium získalo další provincie: provincie Afrika, Předalpská gália (po porážce Hanibala).

Království Pergamské (Malá Asie) získali díky králi Attalosovi III ten byl bezdětný odkázal království Římanům. Zemřel 133 př. n. l.

V provinciích panovala svoboda náboženství, zákony šité na míru každé provincii, daně.

Daně

Senát vykázal částku, která se má vybrat. Bohatší si pronajali (tzn. zaplatili) právo vybírat daně v určité oblasti (převážně Senátoři a Equites (jezdci).

K vybíraným daním si přiráželi další poplatky a tak nesmírně bohatli. Ti pak skupovali půdu a na nich vytvářeli velkostatky Latifunda. Od toho název Latifundisté.

Z toho plyne dovoz levných surovin výrobků. Střední třída musí na svých pozemcích v Itálii pěstovat olivy, vinnou révu.

Na druhou stranu roste až nebezpečně počet bezzemků => narůstá nespokojenost, a zmenšují se stavy armády (bezzemci si nemůžou dovolit koupit výstroj).

Kultura

Náboženství do sebe pojímalo Řecké a Etruské prvky. Zjišťovali vůle bohů.

Římané si vytvořili bohy z abstraktních pojmů:

- Svoboda – Libertas
- Svornost – Concordia
- Zbožnost – Pietas

Tito bohové působili na utváření morálních hodnot – virtus:

- Statečnost

- Zdatnost
- Ctnost
- Další – sebeovládání, vážnost, schopnost úsudku.

Legie (od lego – skládat, shromažďovat) => tři řady => 1 řada – 10 manipula => 1 manipul – 1 centurie.

Krize Římské republiky

133 – 31 př. n. l.

Problémy se státní správou, v Římu panovala demokracie, v provinciích diktatura.

Stát část nově dobyté půdy prodal Latifundistům, další si ponechal a pronajal Latifundistům.

Hodně otroků z válečných výprav.

Ubývá drobných rolníků, protože museli sloužit v armádě, nemají na koupi otroků, tak půdu prodávají => stávají se z nich bezzemci => je oslabena armáda => sociální nepokoje.

Tiberius Sempronius Gracchus – chtěl reformovat.

133 př. n. l. – zvolen tribunem lidu, pochází z významné římské rodiny.

Zákon o pozemkovém maximu: Půda pronajímaná státem Latifundistům může být maximálně 500 jiter nebo 1000 jiter (pokud mají děti), přičemž 1 jitro = 2837 m^2 (= 125 ha). Vše co měli nad, měli dostat bezzemci po 30 jitrech (=7,5 ha).

Podpora: lidové shromáždění

Odpor: Senát

132 př. n. l. – kandiduje po druhé na tribuna lidu (neobvyklé). Avšak odpůrci na ně poslali ozbrojence. Viděl, že je jich přesila a spáchal sebevraždu (nalehnutím na meč).

Gaius Sempronius Gracchus – také chtěl reformovat, bratr Tiberia Sempronia Gracchuse.

Zvolen za tribuna lidu

Snaží se uspokojit obě strany, chudé a bohaté (jezdce). Prosadil obilní zákon – levné obilí pro chudé. Bezzemci byli usazováni na Italské nebo Africké půdě.

122 př. n. l. – po druhé zvolen tribunem lidu, ztratil obezřetnost a navrhl dát občanská práva Římským spojencům. Čímž ztratil podporu u všech skupin (chudí i bohatí).

121 př. n. l. – Senát vyhlásil výjimečný stav – se třemi tisíci stoupenci se bránil na vrcholku Aventinus, nicméně všichni byli pobiti.

98 – 88 př. n. l. – Římští spojenci vyvolali válku. Římané nakonec museli dát spojencům občanská práva.

Řím se začíná výrazně rozdělovat na dvě skupiny:

Optimáti (= nejlepší) – patřili k nejbohatším, odpůrci změn, zástupce: Lucius Cornelius Sulla.

Populárové, stoupenci reforem, někteří byli i bohatí, zástupce: Gaius Marius (ten pocházel z významné rodiny, 6x zvolen konzulem)

Roku 105 př. n. l. – Římané poráží Numidského krále Jugurtha.

104 př. n. l. – Gaius Marius vytváří stálou a profesionální armádu, šestnáctiletá služba, veteráni na dobytých oblastech získávali půdu. Mohli se přidat i bezzemci.

88 př. n. l. – První občanská válka

Král Mithradates (království Pontus) – věděl o občanské válce a zahájil vytlačování Římanů z Malé Asie.

V Římě se obě skupiny (O,P) přou o to, kdo bude velet tažení do Malé Asie, vyhrává Lucius Cornelius Sulla. Sestavuje tedy vojsko a odtáhne.

86 a 85 př. n. l. – dvě porážky Mithradatese. Mezitím však v Římě přebírají vládu Populárové.

82 př. n. l. – Dobyl Řím, paradox: dobyl vlastní město => drancování... Pronásledování populárů.

Sullova diktatura

82 př. n. l. se nechal Sulla prohlásit Senátem za doživotního diktátora.

Proskripce – seznam nepohodlných osob (asi 2700 osob), převážně populárové. Mohli být jakoliv zabiti.

Reforma tribunu lidu, je více závislý na senátu. Význam lidového shromáždění klesá.

Senát rozšířen o 300 členů (na 600).

79 př. n. l. – Sulla se vzdává diktátorství, je vážně nemocen, umírá.

Těžká správa tak velkého impéria, časté vzpoury otroků. (Římané žili jen z práce otroků, sami nepracovali. V tom se liší od Řeků.)

Římané se rádi bavili => hry v cirku => gladiátoři (= otroci cvičeni k boji) => Gladiátorské školy například ve městě Capue. „Morituri te salutant“ (v překladu: „Jdoucí na smrt tě zdraví“).

Spartakovo povstání

73 – 71 př. n. l.

Spartak byl gladiátorem, odešel z města Capue, postupně se k němu připojují další otroci a nespokojení bezzemci.

Římané je pronásledovali, nahnali je k Vesuvu (odtud nebylo úniku), ale Spartak se slanil pryč ze sevření.

V předalpské gálii se rozdělili na (část otroků se chtěla vrátit domů), avšak byli záhy poraženi.

Zbytek odešel na jih, kde pirátům zaplatili za lodě, které je měli odvézt do Afriky. Piráti si nechali zaplatit a tím jejich služby skončily.

Marcus Licinius Craccus byl bohatý, tak shromáždil vojsko, kterým je mohl roku 71 př. n. l. porazit. Přeživší ukřižovali u cesty Via Appia.

Velkým problémem této doby jsou piráti přepadávající lodě na blízkém východě, ty však zlikvidoval Gnaeus Pompeius.

O diktaturu se pokouší ještě přítel Sully Lucius Sergilius Catilina, avšak byl odhalen. Senátor Marcus Tullius Cicero: „Jak dlouho budeš zkoušet Catilino naši trpělivost“. Byl tedy nakonec poražen a zabit.

První Triumvirát (vláda tří mužů)

V roce 60 př. n. l. se Marcus Licinius Crassus, Gnaeus Pompeius a Gaius Caesar (chudý, ale z významného rodu) tajně domluvili na rozdělení moci.

V roce 59 př. n. l. byl Gaius Caesar zvolen konzulem. Crassus ovládal východní část impéria, Pompeius západní část, Caesar Galli Předalpskou a Narbonskou.

Caesar zahájil výboje a v letech 58 až 53 př. n. l. ovládl celou Galii, pronikl až do Británie odkud se záhy stáhl. Známy jsou jeho spisy: Zápisky o válce Galské a Zápisky o válce občanské (mluví o sobě ve třetí osobě).

53 př. n. l. – Crassus chtěl víc a tak svedl bitvu s Parthskou říší u města Carrhae. Avšak nevyhrál, byl zabit.

Senát se spojil s Popeiem (byl méně mocný a schopný) a zvolili ho za jediného konzula. Caesara vyzvaly o rozpuštění armády a návratu do Říma. Což Caesar neučinil.

10. ledna 49 př. n. l. – překročil řeku Rubico: „Alea iacta est“ v překladu „Kostky jsou vrženy“.

Caesar vpadl do Říma. Pompeius utíka.

48 př. n. l. – Pompeius poražen u Pharsallusu a když vidí, že nevyhraje utíká do Egypta, kde měl nakloněného Ptolemaia XIII. Caesar se vydal za ním do Egypta, avšak Ptolemaios XIII se chtěl zavděčit Caesarovi a Pompeia zabil.

Při tom všem pak Caesar zabil Ptolemaia XIII a vytvořil si tak dobré vztahy s jeho sestrou (a manželkou zároveň) Kleopatrou.

Ve stejnou dobu Farnakes (syn Mithradata) chtěl vytlačit Římany z Malé Asie, Caesar narychlo přitáhl, zvítězil u města Zéla: „Veni, vidi, vici“ v překladu „Přišel jsem, viděl jsem, zvítězil jsem“.

45 př. n. l. – Caesar porazil zbytky Pompeových stoupenců a byl zvolen diktátorem na 10 let.

Od senátu dostal titul Imperátor, dostal ještě další titul: „Pater patiae“ (= otec vlasti).

Caesar přistoupil k reformám:

- Veteránům z armády přiděloval půdu v nových provinciích.
- Obnovil Kartágo a Korint jako Římská města.
- Zbavil nobilitu moci

45 př. n. l. – rozšiřuje senát o 300 členů, protože se jimi mohli stát i lidé z provincií.

46 př. n. l. – zaveden solární juliánský kalendář

15. března 44 př. n. l. – Březnové Ídy (Římský nový rok), slavnostní zasedání senátu v Pompeiově divadle. Caesar byl varován, avšak nedbal toho. Gaius Cassius Longinu, Marcus Iunius Brutus se proti němu spikli, a sesypali se na něj před zasedáním, Caesar se bránil až do té doby co uviděl mezi spiklenci Bruta: „I ty Brute...“. Celkem byl Caesar bodnut 23, jen jeden zásah byl smrtelný.

Na pohřbu měl slavnostní řeč Marcus Antonius.

Druhý Triumvirát

Tentokrát veřejnou domluvou.

V roce 43 př. n. l. Marcus Antonius – východ říše, Gaius Octavius, Marcus Aemiliu Lepidus.

Doba druhých proskripcí, byl na nich i Cicero jako odpůrce.

Spiklenci ihned po atentátu utekli z Říma, sebrali armádu, ale byli poraženi a nakonec jejich činy nevedli k jejich původnímu cíli, obnovení republiky.

Gaius Octavius namluvil senátu, že Antonius chce oddělit východ Říše.

Bitva u mysu Aktion – námořní bitva. Antonius opustil své vojáky a natolik se trápil výčitkami, že spáchal sebevraždu.

30 př. n. l. – Gaius Octavius – ovládl Egypt, Kleopatra spáchala sebevraždu, a Octavius našel i syna Kleopatry s Caesarem

Kultura koncem Republiky

Prohlubování kulturního a náboženského vlivu helénistického východu. Velké pozornosti se dostává bohům z jiné části říše, například Isis, Ma aj.

Římané se snažili potlačovat všechny k rozpadu vedoucí živly jako Chaldejce – potulní věštci, Astrologům.

Velký vliv řecké filozofie.

Cicero – snažil se spojit prvky stoické, akademické a peripatetické filozofie. Politický boj vedl k rozvoji řečnického umění. Řečníků byla spousta. Obhájce republikánských principů. Řeči proti Catilinovi a proti M. Antoniovi. Vytvořil také ideál dokonalého řečníka – ten ovládá výborně řečnické umění, vzdělaný, morálně bezúhonný. Zprostředkoval mnoho od Řeckých autorů, jejichž díla jsou ztraceny.

Caesar – Zápisky o válce Galské a Zápisky o válce občanské – střízlivé, historicky cenný materiál

Doba císařství – principát

31 př. n. l. – 284 n. l.

Doba Augustova

27 př. n. l. – 14 n. l.

Gaius Octavius

Revize senátu – sepsána jména 900 senátorů (on byl na prvním místě: „první mezi rovnými“), důsledně odmítal tituly diktátora.

Principát – císař má neomezenou moc, ale republikánské instituce stále fungovaly (byly ponechány aby se zabránilo nepokojům lidu)

27 př. n. l. dostal Octavius od senátu titul Augustus, Otec vlasti a Imperator Caesar deí filius Augustus – Imperátor Augustus syn božského Caesara). Od Caesara si císaři odvozovali svůj původ.

Octavius byl z Juliovsko-Klaudiovské dynastie.

Veteránům přiděloval pozemky na západě Impéria v nově dobytých oblastech.

Senátoři měli pocit že neustále něco ovládají.

Jezdce zaměstnával v administrativě.

Dováží za statní peníze levné obilí pro chudé a řídil se heslem: „Panem ed Circenses“ = chleba a hry.

Císařská rada – 2 až 3 muži – vynikající vojevůdci.

Gaius Cilnius Maecenas – měl rád umění a štědře jej podporoval.

Daně už byly pevně stanoveny, za obohacování výběrčích padaly tresty.

Státní provincie. Aererium – státní pokladna, Fiscus – císařská pokladna. Většina peněz padla na armádu, ty byli rozmístěny na okraji impéria. Uvnitř říše byli jen Pretoriáni pro ochranu císaře.

Ovládl zbytek Pyrenejského poloostrova, Ilýrii, Raetia, Noricum, Dolní a horní Pannonie, Moesie.

Bojují s Germány, snaží se je zatlačit k Labi, avšak vzniká vzpoura v Ilýrii. Toho Germáni využívají. 9 n. l. – Teutoburský les – Arminius vlákal Římany do pralesa, tam je napadali ze všech stran a zničili tak všechny tři legie.

Hranicí impéria se tak stala řeka Rýn.

Juliovsko-klaudiovská dynastie

14 n. l. – Augustus umírá, neměli vyřešenou a uzákoněnou otázku nástupnictví

Livie – manželka Augusta, razila cestu svému synovi Tiberiovi(= odstraňovala všechny možné následníky).

14 – 37 n. l. – císař Tiberius – neuměl politiku, byl válečník. Odstěhoval se z Říma. Tiberiův skok – skála z níž nechával schazovat nepohodlné.

37 – 41 n. l. – Synovec Gaius Germanikus – přezdívka Caligula (= legionářská botička), otec mu nechal ušít jako dítěti miniaturní uniformu legií, přezdívku pak dostal od legionářů. Synovec Tiberia, toho po nástupu nechal zavraždit. Myslel si, že je bůh. Nahrazoval sochy bohů vlastními. Zavražděn příslušníky pretoriánské gardy.

41 – 54 n. l. – Claudius – chytrůy, hrál duševně nemocného (což se mu s křivými zády a kulháním hrálo dobře) a tak se vyhnul smrti.
Provolán císařem byl pretoriány. Ovládl Mauretánii, oblast Judee, další část Británie.
Napsal autobiografické dílo Já Claudius.
Zavedl nový systém výběru daní.
Druhá manželka Mesalina – popravena
Třetí manželka Agritina (syn Nero) – chtěla zajistit Neronovi trůn. Nakonec se „domluvili“ s Claudiem na vládě dvou: Nerona a Britanica (syna Claudia z dřívějška).

Nakonec jej Agritina otrávila.

54 n. l. – vláda Nerona a Britanica – Nero pod vlivem své matky po půl roce zavraždil Britanica

54 – 68 n. l. – Vláda Nerona. Jeho učitelem byl Seneca. Začal pronásledovat odpůrce, konfiskovat majetek. Vytvořil zákon o urážce císaře.
Myslel si, že je básník a výborně zpívá. Za požár Říma (který možná způsobil sám) obvinil křesťany => hry v cirku => lvi, upalování atd.

Všeobecně nenáviděný => povstali proti němu legie => spáchal sebevraždu.

Poté vypukla občanská válka legií.

Flaviovci

64 – 96 n. l.

69 n. L – 79 n.l. – Flavius Vespasianus – potlačuje velké povstání židů v Judeji 72 – 73 n. l. nasypávají rampu na kopec s pevností Masada. Židé raději spáchali sebevraždu.

79 – 81 n. l. – jeho syn Titus Flavius – potlačil další židovské povstání, byl zbořen druhý chrám => zbyla zeď nářků.

79 n. l. – Vesuv – Pompeie, Stabiae, Herculanem.

81 – 96 n. l. – Domitianus – mladší bratr Tita, připojil dolní a horní Germánii, linius Romanus – opevnění říše, násilně zavražděn.

96 – 192 – Adoptivní císaři

96 n. l. – Marcus Coccius Nerva – velmi starý adoptoval Marca Ulpiuse Traianuse

98 – 117 n. l. – Marcus Ulpius Traianus – největší území, 107 n. l. – Dácie, Arménie, Asýrie, Mezopotámie, Sinajský poloostrov. Traiánův sloup.

117 – 138 n. l. – Hadrianus – zřekl se Arménie, Asýrie, Mezopotámie, Sinajského poloostrova

138 – 161 n. l. – Antonius Pius – období zlatého věku (klid a pokoj)

161 – 180 n. l. – Marcus Aurelius – Řím ohrožen na východě Parthskou říší na západě Germány.

Marcus Aurelius

162 n. l. – dobyl zpět Arménii – rozhodl se ale území opustit (v armádě vypukl mor), přesunul armády do Evropy.

166 – 167 n. l. – ničivé vpády Markomanů a Kvádů na Římské území.

177 – pobyt Marca Aurelia v Vindobonně (dnešní Vídni) – napsal filozofické dílo Hovory k sobě.

Ofenziva, zatlačily je hluboko do území barbarika. Stavba předsunutých pevností. Laugaricio (179 – 180 – u Trenčína, pobyt Legií, nápisy na skále)

Pronásledoval křesťany. Zemřel v roce 180.

180 – 192 – Commodus (syn)

181 – končí Markomanské války

Velmi významný lékař Galénos.

Kultura principátu

Šíření různých náboženství převážně z východu. Velký rozmach magie a astrologie.

Gnosticismus – myšlenkový směr, poznání a náboženstvi.

Hovory k sobě – Marcus Aurelius – stoická filozofie

Rozpravy – propuštěnec Epiktétos

Seneca

Tacitus – historik

Klaudios Ptolemaios – Země je středem vesmíru

Požár umožnil plánovitou výstavbu Říma. Mosty přes Tiberu, veřejné lázně.

Náměstí Traianovo forum, chrám bohyně Míru. Koloseum za Fláviovců. Andělský hrad.

Podobizny císařů, malířství.

Značné nálezy v Pompejích.

Krize Říše Římské

Římané nezískávali nová území, jen bránili stávající => nezískávali otroky a kořist

193 – 235 n. l. – dynastie severovců

Septimus Severus – z Leptis Magha, období relativního rozkvětu. Bylo málo vojáků, začal příjmat Germány (ti se dostávají do vyšších pozic).

Senát ztrácí význam, roste význam císařské rady.

Sasánovci ovládli Parthskou říši.

211 – 217 n. l. – Caraccalla (přezdívka, rád se oblékal do stejnojmenného pláště).

212 n. l. –Caraccalův edikt – nařízeni o rozšíření občanství na všechny svobodné (kvůli platbě daní).

235 – 284 n. l. – období vlády vojenských císařů, časté střídání císařů.

Zvyšovali se daně, chudší prodávají pozemky => bezzemci => krádeže a jiné násilné činy.

Latifundisté – otroci pracují neefektivně.

Kolonát – blíže feudalismu, nový způsob hospodářství. Latifundisté rozparcelují půdu, pronajmou ji a koloni si ji pronajmou.

Ze začátku byla část odvedená latifundistům přijatelná, později však roste natolik, že koloni utíkaji => 332 zákon: koloni nemohou odejít nemají-li splněny všechny závazky.

Domény – samosprávný, soběstačný statek, nepotřebovali styk s městem. Města ztráceli zisk => úpadek, měna ztrácí hodnotu => platby v naturáliích.

Morální krize – množili se loupeže, přepadení, vraždy. Přicházejí nová náboženství.

Křesťanství

Mnohonárodnostní náboženství. Původně odnož Židovského náboženství.

Očekávání spasitele, křest – smytí hříchů; Jan Křtitel.

Ježíš Kristus – narodil se mezi roky 7 a 4 př. n. l., ukřižován byl ve 33 letech za vlády Tibéria.

Původně nepolitické chápání, nechtěli narušovat Římské impérium, avšak to se nedařilo.

Ježíš postaven farizeji před správce Judeje Piláta Pontského. Ten neviděl důvod k ukřižování, ale i přes to byl nakonec ukřižován. Pravděpodobně na Olivecké hoře (tvar lebky), skalní hrob.

45 n. l. – Křesťanské misie do Řecka, Říma, Hispánie, tím se stalo nadnárodním náboženstvím.

Ideály křesťanství jsou proti zažitým tradicím Římanů.

Pronásledování => skrývání => vzbuzuje negativní zájem.

Množství křesťanů roste => pronásledování (za Nerona, po 249 (dekret o oficiálních kultech)) => vzrůstá počet.

Pronásledování trvá do roku 305.

Doba císařství – dominát

284 – 476 n. l.

Diocletianus – 284 až 305 – jedním zákonodárcem, pán a bůh (dominus et deus). Jeho otec byl propuštěný otrok. Nechal postavit palác v dnešním Splitu.

Reformy:

- Správní reforma
  - Rozdělání říše na východní a západní v každé byl vládce augustus a jeho pomocník caesar (=> tetrarchie). Neuspěla, sám byl nejvyšším vládcem a tak reformu „popíral“.
  - Rozdělení na 12, později 15, diecézí, Itálie ztrácí výsadní postavení
- Vojsko
  - Až 60 legií, ~ 0,5 milionu vojáků
  - Stabilní legie na hranicích a pohyblivé dle potřeby
- Daňová
  - Chtěl naplnit Římskou pokladu, zavedl daň z hlavy. Venkované platily daně v naturáliích.
- Měnová reforma
  - Nová měna, její hodnota se však neudržela příliš dlouho
  - Nařízení o maximálních cenách a odměn úředníků – nepočítal však s inflací

Poslední císař, který pronásledoval křesťany. Nakonec se vzdal vlády a dožil v paláci ve Splitu.

Nastává boj o moc, vyhrává Constantinus.

Constantinus – 306 až 337 – Matka křesťanka.

313 – Edikt milánský – křesťanství zrovnoprávněno s ostatními náboženstvími.

312 – Constantinus bojuje proti nepřátelům usilujících o jeho svržení. Bitva Mulvijského mostu – za hradbami Říma.

325 – Svolán koncil vysokých církevních hodnostářů do Nicea. Spor o božský původ Ježíše mezi Areiosem (3 osoby – hereze) a Athanasiusem (1 osoba – katolická = všeobecná).

330 – Založeno Konstantinopolis na Řecké osadě Bysantion.

359 – Konstantinopolis zrovnoprávněno s Římem => „Druhý Řím“

375 – Začátek stěhování národů, průniky do západní Evropy

Theodosius – 379 – 395

380 – Další koncil, dokončení křesťanského dogmatu, křesťanství vyhlášeno za jediné náboženství Římské říše.

393 – Theodosius zakázal olympijské hry, jako pohanské hry.

395 – V závěti rozhodl o rozdělení říše na východní (syn Arkadius) a západní (Honorius), západní ekonomicky upadala.

475 – Romulus Augustus – nastoupil na trůn na přání otce ve věku 14 let.

Bouří se chudí, vojáci, nastává všeobecné povstání vedené germánem (velitelem legie) Odoakrem.

Kultura pozdní antiky

Novoplatónismus – pohanská filozofie, směšování různých filozofických směrů. Lidská duše je božského původu, může však uvíznout ve světě hmoty.

Ammianus Marcellinus – dějepisec, navázal na Tacita

Vynikající právníci, Theodosiův kodex.

Corpus iuris civilis – svod občanského práva

Constantinův vítězný oblouk.

Prosazuje se strnulé forntální zobrazení.

Patristika, kresby v katakombách.

Bazilika sv. Petra.

Stěhování národů

Proces, který zasáhl celý svět, přesun kmenů a etnik na jiné území.

Příčinami byl: růst populace => zvětšování stád => hledání dalších pastvin a zemědělské půdy. Další příčinou jsou klimatické změny – ochlazení. A v neposlední ke stěhování národů přispěl vpád asijského kmene Hunů.

- Germáni
  - Frísové – západně po pobřeží od Anglů
  - Jutové – Jutský poloostrov
  - Anglové – pod Jutským poloostrovem
  - Sasové – při ústí řeky, více na východ
  - Langobardové – Mezi Labí a Dunajem
  - Gótové – mezi Odrou a Wislou – přestěhovali se již před stěhováním národů k černému moři, tady se rozdělili na Ostrogóty (více na východ) a Visigóty (zůstali na místě).
  - Vandalové
- Slované – mezi Wislou Dněprem a Dnivou (vše řeky)
- Baltské kmeny
  - Prusové
  - Livevci
  - Lotyšši
- Ugrofinské kmeny
  - Estonci
- Anglie
  - Keltové

Hunové porazili Ostrogóty, zbylí Ostrogóti prchali a tlačili na Visigóty.

Visigóti se tlačily na jih do Říše Římské, avšak nechtěli žít jako Římané. Římané proti nim uspořádali trestnou výpravu, bitva v roce 378 u města Hadrianopolis, Visigóti vyhráli. Pokračovali dále přes Řecko, podél Jaderského moře až do severní Itálie. Zde se stočily na jihozápad, prošli kolem Říma pak zpět, tehdy Řím vyplenily (410). Dále na jih Francie, kde vytvořili říši, brzy zaniká a tak pokračují na Pyrenejský poloostrov, zde zakládají Říši Visigótů 504 – 711.

Burgundové – posun na jih do Římské říše, Říše Burgundů kolem Rhony.

Frankové – od pramenů Rýna přes Belgii do Francie – dnešní Francká říše.

V 5. století Jutové na jižní pobřeží Anglie, Anglové na východní pobřeží, Sasové – povodí Temže.

Vandalové – z povodí Odry nejprve na JV, pak podél hranic Impéria na sever, pak podél pobřeží přes Evropu do severní Afriky. Tam zakládají Říši Vandalů – rozsah Kartága. Výpad do Říma, ten zcela vypléněn.

Ostrogóti – ustupovali na západ Říše Ostrogótů 493 – 553 – Theodorich – vědomě navázal na antickou vzdělanost.

Langobardi – na JV, na našem území pak zamířili na do oblasti kolem města Milána.

Hunové – pronikali hluboko na Římské území, vůdce Attila

451 – Hunové poraženi na Katalaunském poli díky společné armádě Římanů a Germánů.

Tři větve slovanů:

- Východní slované – zůstali na místě, územní expanze – Rusové, Ukrajinci, Bělorusové
- Západní – hranicí Labe a Alpy, tzn. I oblast Rakouska, z té byli nakonec vytlačeni – Češi, (Slováci), Lužičtí srbové, Poláci
- Jižní – na Balkán, od Černého k Jaderskému moří – Slovinci, Chorvati, Srbové, Černohorci, Bulhaři

Raný středověk

Celý středověk je povětšinou vymezen od roku 476 do 1492.

Západní kultura – jazyk vzdělanosti a liturgie: latina, Germáni, Románi, západní Slovani. Velká moc papeže.

Východní kultura – jihovýchodní Evropa, Malá Asie, liturgickým jazykem je řečtina, později staroslověnština.

Islámská kultura – později – Pyrenejský poloostrov. Hlavním jazykem arabština.

Vznikaly raně barbarské státy, ty byly zakládány nově přistěhovalými národy, zpravidla měly krátké trvání:

- Neexistovali hranice => boje => oslabení
- Chyběla správa, neexistovaly hlavní města. V otázce správy se většinou inspirovali u Římanů
- Chyběla právní kodifikace, později začali spojovat římské a zvykové právo

Středověká společnost

Feudalismus, panovník je nejvyšší zákonodárce. Všichni ostatní, včetně šlechty, jsou poddaní.

Feudální pyramida – panovník je vlastníkem půdy – tu rozděluje své družině – ti ji mohou ještě dále rozdělit (vyšší a nižší šlechtici) – poddaní, propuštění otroci, svobodní rolníci => odvod nautrálií, později i peněz, vlastník půdy jim zabezpečuje ochranu v případě napadení.

Půda – feudum – léno – (vazal).

Vlastníci půdy byli zavázáni panovníkovi – vojensky (poskytnutí vojáků v případě potřeby) nebo daňově.

Germáni – polokočovní.

Dříve polyteistické náboženství přechází rychle ke křesťanství, to je vzorem státu, kde na vrchu stojí vždy jeden.

Vojenská demokracie – rozhodování válečníků o dalším postupu.